

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví

Studijní program: Informační studia a knihovnictví

Studijní obor: INSK

Bakalářská práce

Srovnávací studie státem podporovaných programů rozvoje informační gramotnosti seniorů v České republice a ve Velké Británii

Comparative study of state-supported development programs in information literacy for seniors in Czech Republic and Great Britain

Zuzana Lažanská

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Heleně Lipkové, Ph.D. za odborné vedení mé práce, za vstřícný přístup, trpělivost a za cenné rady, názory a konzultace, které mi poskytla při psaní bakalářská práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 30. června 2019

Zuzana Lažanská

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá programy pro rozvoj informační gramotnosti seniorů ve Velké Británii a České republice. Práce obsahuje teoretickou část, která zahrnuje definici klíčových pojmů (například pojmy *senior*, *celoživotní vzdělávání*, *informační gramotnost*, *digitální propast*). V této části práce je také popsán současný stav ve VB a ČR vzhledem k faktorům, které mají vliv na nabídku edukačních programů (například demografická struktura obyvatelstva nebo socioekonomická situace).

V druhé části práce jsou popsány vybrané vzdělávací strategie a programy rozvoje informační gramotnosti ve VB a ČR. Poslední kapitola celkově srovnává podmínky ke vzdělávání, vybrané strategie, přístup a formu vzdělávání, podporu a financování programů či nabídku vzdělávacích kurzů z hlediska obsahu v obou daných zemích. Závěr práce shrnuje poznatky z poslední kapitoly a navrhuje, čím by se mohla ČR v oblasti informačního vzdělávání seniorů inspirovat od VB.

Klíčová slova

Senioři, informační gramotnost, vzdělávání seniorů, vzdělávací programy

Annotation

This bachelor thesis is focused on educational programs of information literacy for elderly citizens in Great Britain and Czech Republic. The thesis contains theoretical part, which describes crucial terms (e.g. *elderly citizens*, *lifelong learning*, *information literacy*, *digital divide*). This part also contains current state of both countries in light of relevant factors, which affects the scale of educational programs (e.g. demographic structure and socioeconomic state of population).

The second part contains description of selected educational strategies and programs of information literacy development in Great Britain and Czech Republic. The last chapter compares educational conditions in both countries, selected strategies, approach and form of education, support and funding of programs and content of educational programs. Conclusion of the thesis summarizes all findings and proposes inspirations for Czech Republic.

Keywords

Older people, information literacy, education of elderly, educational program

Obsah

Úvod.....	8
1 Definice pojmů.....	9
1.1 Senior.....	9
1.2 Gerontagogika.....	10
1.3 Celoživotní vzdělávání.....	11
1.4 Informační společnost.....	12
1.5 Digitální propast.....	12
1.6 Základní a funkční gramotnost.....	13
1.6.1 Informační gramotnost.....	14
1.6.2 Digitální gramotnost.....	15
1.6.3 Mediální gramotnost.....	16
1.6.4 Počítačová gramotnost.....	16
2 Stávající stav v ČR a ve VB.....	18
2.1 Demografická struktura.....	18
2.1.1 Věková struktura ČR.....	18
2.1.2 Věková struktura VB.....	19
2.1.3 Stárnutí populace.....	20
2.1.4 Předpokládaný vývoj v ČR a VB.....	20
2.2 Socioekonomická situace v ČR a VB.....	21
2.2.1 Důchodových systém ČR.....	21
2.2.2 Důchodový systém VB.....	22
2.2.3 Udržitelnost penzijních systémů.....	22
2.2.4 Zdravotní a sociální péče o seniory v ČR.....	23
2.2.5 Zdravotní péče ve VB.....	23
2.2.6 Zaměstnanost a úroveň vzdělanosti seniorů v ČR a v VB.....	24
2.3 Úroveň digitální gramotnosti seniorů v ČR a VB.....	25
2.4 Digitální gramotnost v kontextu života seniora v 21. století.....	26
3 Velká Británie.....	27
3.1 Strategie.....	27
3.1.1 Government Digital Inclusion Strategy.....	27
3.1.2 UK Digital Strategy.....	27
3.1.3 Scotland Digital Future: A Strategy for Scotland.....	28
3.1.4 Realising Scotland's full potential in a digital world: a digital strategy for Scotland....	28

3.1.5	Delivering Digital Inclusion: A Strategic Framework for Wales	28
3.1.6	Making Lives Better: A Strategy for Digital Tformation of Public Services	29
3.1.7	Shrnutí strategií	29
3.2	Universities of Third Age (U3A)	31
3.2.1	U3A zájmové skupiny/kurzy	31
3.3	Vzdělávání v knihovnách a komunitních center.....	32
3.4	Další vzdělávací organizace a jejich programy	32
3.4.1	Future Digital Inclusion (Good Things Foundation).....	33
3.4.2	Widening Digital Participation Programme (Good Things Foundation)	33
3.4.3	Down Memory Lane (Age UK)	34
3.4.4	One Digital (Age UK, Citizens Online, ...)	35
3.4.5	Get IT Together (BT Group Plc).....	36
3.4.6	Communities 2.0 (Welsh Co-Operative Centre)	36
3.4.7	Digital Age Project (LGNI).....	37
3.4.8	Shrnutí programů.....	38
4	Česká republika	41
4.1	Strategie.....	41
4.1.1	Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020.....	41
4.1.2	Strategie celoživotního učení	41
4.1.3	Digitální Česko 2.0.....	42
4.1.4	Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015-2020	42
4.1.5	Shrnutí strategií	43
4.2	Univerzity a akademie třetího věku.....	44
4.2.1	U3V kurzy	45
4.3	Vzdělávání v knihovnách a komunitních centrech.....	46
4.4	Další vzdělávací organizace, programy a služby.....	47
4.4.1	Akademie pro seniory (Elpida)	47
4.4.2	Sociálně aktivizační služba Lifetool (Lifetool/Diakonie)	47
4.4.3	Senioři komunikují (Nadační fond Klausových).....	48
5	Celkové srovnání VB a ČR	49
5.1	Podmínky vzdělávání	49
5.2	Strategie vzdělávání	49
5.3	Nástroje pro rozvoj vzdělávání.....	50
5.4	Podpora a financování vzdělávání.....	51

5.5	Forma a přístup k výuce	51
5.6	Nabídka programů a kurzů z hlediska zaměření	52
5.7	Shrnutí	52
Závěr	54
Seznam literatury	56

Úvod

Bakalářská práce se zabývá problematikou vzdělávání informační a digitální gramotnosti seniorů. Jedná se o aktuální a významné téma pro celou společnost, neboť úroveň vzdělání v této oblasti přímo souvisí s životní úrovní všech jedinců (tedy i současných a budoucích seniorů). Nutnost nepřetržité edukace těchto kompetencí je důsledkem neustálého technologického pokroku, který definuje život v 21. století. Cílem práce je popis a srovnání vybraných informačně a digitálně vzdělávacích programů zaměřených na seniory v České republice a Velké Británii.

V první kapitole práce jsou vymezeny klíčové pojmy a pojmy související s danou tématikou. Jedná se například o pojem *senior*, *celoživotní vzdělávání*, *informační společnost* a *informační*, *digitální* nebo *mediální gramotnost*. Druhá kapitola shrnuje současný stav v České republice a Velké Británii ve vztahu k několika faktorům, které mají vliv na nabídku vzdělávacích programů. Je zde rozebrána demografická situace a jev zvaný *stárnutí populace*. Druhá kapitola také popisuje socioekonomický stav obou zemí z hlediska důchodového systému, zdravotní a sociální péče a úrovně digitálního vzdělání seniorů.

Ve třetí a čtvrté kapitole jsou popsány vybrané vzdělávací strategie a programy pro rozvoj digitální a informační gramotnosti seniorů ve Velké Británii a v České republice. V poslední páté kapitole jsou celkově srovnány podmínky ke vzdělávání, vybrané strategie, přístup a forma vzdělávání, podpora a financování programů či nabídka vzdělávacích kurzů z hlediska obsahu v obou daných zemích. Jsou zde také rozčleněny a srovnány nástroje vzdělávání seniorů.

Závěr bakalářské práce shrnuje zjištění z poslední kapitoly a zároveň navrhuje některá řešení, kterými by se Česká republika mohla od Velké Británie inspirovat v rozvoji informační a digitální gramotnosti starších občanů. V neposlední řadě jsou v závěru práce zmíněny možnosti rozpracování daného tématu.

1 Definice pojmů

1.1 Senior

Ačkoliv by se slovo *senior* mohlo zdát jako jazykově univerzální, v anglosaských zemích se pro označení této skupiny používá převážně „*older people*“¹, „*elderly*“² nebo „*elderly person/people*“³. Označení „*senior*“ se pak více objevuje v personalistické terminologii (např. „*senior manage*“⁴). V českých zemích se v dnešní době používá termín *senior* nebo *důchodce*. Tento termín je pevně časově omezen, neboť se váže na pravidla pro získání tzv. starobního důchodu. Některé odborné disciplíny používají slovo *geront* (gerontologie) nebo *senescent* (psychologie) a objevují se i pojmy „*populace 50+, 65+*“ (ŠPATENKOVÁ a spol., 2015, s. 47).

Ve (dále jen VB) i v (dále jen ČR samozřejmě existují mnohá další označení, které v dnešní době obecně považujeme za politicky nekorektní, nedůstojná nebo dokonce hanlivá a která se proto v oficiálních textech a zprávách neobjevují (např. veterán, staroch, staroušek, geront).

Vzhledem k zaměření této práce na edukaci seniorů je vhodné zmínit se i o tom, jak doporučují PhDr. Naděžda Štěpánková a PhDr. Lucie Smékalová v jejich knize *Edukace seniorů* označovat seniory v kontextu vzdělávání. Autorky navrhují termín „*účastník vzdělávání*“, který je významově neutrální a jasný. (ŠPATENKOVÁ a spol., s. 54-55)

Ačkoli se konkrétní definice všech uvedených označení či termínů mohou lišit, pojí je v základu jeden společný aspekt (význam) – všechny představují člověka v pozdní etapě života (ve stáří). Vymezení či rozdělení lidských etap lze provést na základě tří různých přístupů ke stáří. Jednak se jedná o kalendářní stáří (chronologické) stáří, které je stanoveno dosažením určitého věku. Dalším typem je biologické stáří, které představuje „...*teoretické označení vzniklé míry involučních změn*“. Posledním druhem je stáří sociální, které je dané „*ekonomickou změnou, změnou životního stylu či životní role*“. (BENEŠOVÁ, 2014, s. 19-21)

Pro potřeby této práce budu užívat slovo „senior“, které budu věkově ohraničovat skupinu 55 a více letých občanů. Vycházím přitom ze zjištění, že ačkoliv se věková hranice

¹ Definice se objevuje např. v knize *The Harassment and Abuse of Older People in the Private Rented Sector*. (HEYWOOD, 2003, str. 2)

² Definice se objevuje např. v knize *The Psychotherapy Of The Elderly Self* (MUSLIN, 1992, str. 1)

³ Definice se objevuje např. v knize *Preventive Care for Elderly People* (KENNIE, 1993, str. 14)

⁴ Definice se objevuje např. v knize *Unlocking Criminal Law* (MARTIN, 2013, str. 199)

odchodu do důchodu pohybuje v obou zemích okolo 65 let, mnohé programy počítají i s mladšími posluchači (například některé kurzy na Univerzitách třetího věku). V následující kapitole bude při analýze struktury obyvatelstva ČR a VB používáno rozdělení chronologického stáří dle Českého statistického úřadu a Britského národního statistického úřadů (viz. 2.1.1. a 2.1.2.).

1.2 Gerontagogika

Gerontagogika je specializovaná věda o výchově a vzdělávání ve stáří. Je součástí tzv. edukačních věd a řadí se pod andragogiku, která se zabývá výchovou a vzděláváním dospělých lidí (Benešová, 2014, s. 13). Podstatu této disciplíny lze také odvodit ze samotného názvu, který se skládá ze dvou řeckých slov – gerón (stařec) a agógé (vedení). (s. 11)

Pro tuto disciplínu existuje řada synonymních označení. Ve starší literatuře se například často užívá *gerontopedagogika*, *vzdělávací gerontologie* nebo *geragogika* (MÜHLPACHR, 2001, s. 91). Naděžda Špatenková a Lucie Smékalová v knize „*Edukace seniorů*“ uvádí také pojmy *geragogie*, *gerontogogika* nebo *gerontologické vzdělání* (ŠPATENKOVÁ a spol., 2015, s. 18). V cizojazyčné literatuře se lze setkat s označením „*Eldergogy*“, „*Elderly Education*“ (v anglické literatuře) nebo „*Die Gerontagogik*“ (v německé literatuře). Vývoj vědy o vzdělávání starších byl pozvolný. Dle Benešové vznikla jako „*aplikovaná disciplína z potřeby praxe*“. Důležitým milníkem pro tuto vědu bylo také zřejmě založení první Univerzity třetího věku profesorem P. Valasem v roce 1973. (BENEŠOVÁ, 2014, s. 11)

Řada odborníků na tuto problematiku formulovala širokou škálu funkcí edukace seniorů. V odborné literatuře se nejčastěji objevují tyto čtyři funkce definované prvně Emilem Livečkou (1979):

- *Preventivní funkce je naplňována přípravou na stáří či ke stáří. Principem je, aby vzdělávací aktivity vedly v budoucnu k pozitivnímu průběhu stáří.*
- *Anticipační funkce klade důraz na připravování na změny v životním stylu. Souvisí i s odchodem do důchodu.*
- *Rehabilitační funkce se týká udržení či znovuobnovení fyzických a psychických aktivit a sil jedince.*
- *Posilovací funkce má za cíl sociální integraci seniorů a rozvoj potřeb a zájmů ve stáří.“*

Někteří autoři uvádějí také funkce komunikační, relaxační nebo kompenzační. Funkce vzdělávání lidí v postproduktivním věku lze dělit i dle jiných kategorií. Například dle primárního cíle výchovy a vzdělávání – vzdělávací funkce, kulturně-kultivační funkce, sociálně-psychologická funkce. (BENEŠOVÁ, 2014, s. 98-99)

1.3 Celoživotní vzdělávání

Koncept celoživotního vzdělávání nebo také učení je založený na ideji, že všechny možnosti učení (v rámci i mimo rámec tradičního vzdělávacího systému) tvoří jeden propojený celek, který zaručuje dosahování stejných kompetencí a kvalifikací různorodými cestami v průběhu života. Jedná se tedy o kontinuální, permanentní nebo také rekurentní proces získávání a rozvíjení znalostí a schopností každého jedince. (PALÁN, 2002a)

Celoživotní učení lze rozdělit na dvě etapy. První etapou je tzv. počáteční vzdělávání. To zahrnuje základní vzdělávání (primární a nižší sekundární stupeň), střední vzdělávání (vyšší sekundární stupeň) a terciální stupeň (např. vysokoškolské vzdělávání nebo vyšší odborné vzdělávání). Druhou etapou je tzv. další vzdělávání, které v podstatě začíná po ukončení počátečního vzdělání a vstupu na trh práce a které obsahuje širokou škálu kompetencí a dovedností potřebných pro pracovní i osobní život. (MŠMT, 2007, s. 8-9)

Proto se do celoživotního vzdělávání řadí kromě formálního vzdělávání také neformální vzdělávání (např. počítačové kurzy, kurzy cizích jazyků, rekvalifikační kurzy) a informální učení, které je na rozdíl od (předchozích dvou typů vzdělávání) neorganizované a neinstitucionální, a představuje soubor dovedností a vědomostí získaných náhodně i cíleně například při výkonu práce, v rodině či ve volném čase. (MŠMT, 2007, s. 8-9)

O konceptu celoživotního učení se začalo v Evropě poprvé uvažovat v 70. letech 20. století, kdy UNESCO založilo mezinárodní komisi pro rozvoj vzdělávání a to v důsledku studentské demonstrace konané ve Francii v roce 1968. Výsledkem komise byl dokument „*Learning to Be*“, který byl následně představen na všech mezinárodních konferencích. Velkému zájmu se úvahám o celoživotním vzdělávání dostalo převážně v 90. letech a v roce 2000 vydala Evropská unie *Memorandum o celoživotním vzdělávání*. Z kterého vycházela i *Strategie celoživotního učení ČR z roku 2007*. Memorandum stanovilo, že podmínkou k úspěšnému přechodu k ekonomice a společnosti založené na znalostech (tzv. informační nebo také znalostní společnosti) je celoživotní učení (PALÁN, 2002a).

1.4 Informační společnost

Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV) uvádí definici informační společnosti jako „*společnost založenou na integraci informačních a komunikačních technologií do všech oblastí společenského života v takové míře, že zásadně mění společenské vztahy a procesy...*“. Termín informační společnost tedy představuje novodobou společnost, ve které hrají ústřední role informace zpracovávané a využívané pomocí moderních informačních technologií (IT).

Transformaci společnosti na informační (nebo také informatizovanou, znalostní, postmoderní nebo postindustriální) umožnil prudký rozvoj IT technologií a jejich dostupnosti. Tato technologická a digitální revoluce, která eskalovala v 90. letech, s sebou přinesla nejen změny sociální, ale i ekonomické, které se významně projeví v odvětví průmyslu a služeb.

Dle článku Jiřího Zlatušky „*Informační společnost*“ se tento stejnojmenný pojem poprvé objevil v Norově-Mincově zprávě francouzské vlády z roku 1975. Pokrok technologií brzy začaly reflektovat všechny vyspělé země a téma budování informační společnosti se stalo významnou součástí jejich vládních programů. (ZLATUŠKA, 1998, s. 1)

Jedním z prvních oficiálních dokumentů podporující přechod k informační společnosti v ČR byl dokument s názvem „*Státní informační politika – Cesta k informační společnosti*“ vydaný v roce 1999, který mimo jiné definoval osm okruhů týkajících se státní informační politiky (například elektronický obchod, komunikační infrastruktura, rozvoj informačních systémů veřejné správy, a další). Jedním z prvních významných dokumentů v rámci Evropské unie byl „*Akční plán Evropské unie eEurope 2005*“.

Mnohé z vládních dokumentů se kromě budování informační společnosti také zabývají tím, jak předcházet nebo eliminovat možné negativní dopady a hrozby této nové společnosti. Jedná se především o informační kriminalitu (bezpečnost informačních systémů, ochrana dat) a digitální propast (digital divide). (POJEZNÁ, 2017)

1.5 Digitální propast

Pojem digitální propast neboli „*Digital Divide*“ (nebo také „*Digital Gap*“) se začal užívat na konci 90. let minulého století v rámci veřejných, politických a akademických debat ve Spojených státech amerických. Jedním z prvních vládních dokumentů, ve kterých se tento pojem objevil, byla série zpráv s názvem „*Falling through the Net*“ z roku 1998 a 1999 od americké vládní agentury Národní telekomunikační a informační administrativa (National

Telecommunications and Information Administration). Později se termín začal šířit a používat i v evropském prostředí a dále ve zbytku světa. (DIJK, 2005, s. 1)

O digitální propasti se začalo hovořit v souvislosti s přechodem z industriální společnosti na společnost znalostní nebo také informační, ve které hrají informační technologie klíčovou roli. V této době se digitální propast definovala obecně jako rozšiřující se mezera nebo rozdílnost mezi lidmi, kteří mají přístup k informačním technologiím (k počítači a Internetu) a lidmi, kteří tento přístup nemají (DIJK, 2005, s. 1-3). Nemožnost využívat informační technologie vytváří skupinu obyvatelstva, které je zamezeno plně se zapojit do informační společnosti. Kvalita života této skupiny se tak může zhoršovat. Jedná se o jistou formu sociální exkluze. (TOMCZYK, 2015, s. 93-95)

Sociolog Paul Attwell uvádí, že samotný nerovnoměrný fyzický přístup k informačním technologiím je tzv. první (prvotní) digitální propast (First Digital Divide) a následně uvádí tzv. druhou (sekundární) digitální propast, jejíž příčinou jsou rozdílné úrovně znalostí a schopností, které umožňují informační technologie efektivně využít (ATTWELL, 2001, s. 252 – 259). Fyzický přístup tedy není jedinou překážkou v cestě za překonáním digitální propasti. „Mezi individuální faktory, které mají vliv na prohlubující se digitální vyloučení, patří věk, pohlaví, zdravotní stav jedince, inteligence a vlohly či etnický původ.“ (TOMCZYK, 2015, s. 96).

S pojmem informační společnost a digitální propast se také objevily dva nové pojmy rozdělující společnost na dvě skupiny - tzv. digitální imigranti a digitální domorodci. První skupinu tvoří převážně lidé, kteří se narodili před érou obecné informatizace. Digitální imigranti využívají informační technologie v omezeném nebo nedostatečném rozsahu. Do druhé skupiny oproti tomu z velké části patří lidé, kteří s moderními technologiemi vyrůstali a v jejich používání jsou zblhlí. (TOMCZYK, 2015, s. 91)

1.6 Základní a funkční gramotnost

Základní gramotnost, která zahrnuje schopnost číst (elementární orientace v textu), psát (schopnost podepsat se) a počítat (zvládnutí základních počtů), je v moderním světě samozřejmostí k účasti jedince v ekonomickém a kulturním životě společnosti. Ve všech vyspělých zemích však tato základní gramotnost nepostačuje, proto jsou na jejich obyvatele kladeny vyšší nároky, které představuje tzv. funkční gramotnost. Ta je rozdělena do tří částí: literární, dokumentová a numerická gramotnost. Jediněc gramotný ve všech třech oblastech je schopen vyhledat a porozumět informacím v daném textu, dále s textem pracovat a je schopen

provádět matematické operace. Funkční gramotnost se dále člení na další druhy gramotností. Mezi ty nejdůležitější patří např. finanční gramotnost nebo informační gramotnost. (PALÁN, 2002b)

Pojem informační gramotnost je pro tuto práci klíčový, nicméně v odborné literatuře a v různých vzdělávacích programech a jiných kurikulárních dokumentech se kromě tohoto pojmu objevují také další funkční gramotnosti příbuzné nebo relevantní k tématu. Převážně se jedná o digitální, mediální nebo počítačovou gramotnost.

Stejně jako každý jiný druh gramotnosti i tyto jsou definovány jako jistý ucelený soubor klíčových kompetencí jedince. V rámci systematizace poznatků o těchto gramotnostech vzniká řada modelů (schémat). Ačkoli se v mnohých případech modely značně liší a vytváří tak terminologickou nejednotnost, ukazují tak celkovou provázanost všech gramotností. Ta je dána především tím, že kompetence jedné gramotnosti často přesahují do kompetencí druhé.

1.6.1 Informační gramotnost

Pojem *informační gramotnost* (anglicky „*information literacy*“) poprvé použil Paul Zurkowski ve zprávě pro americkou vládní agenturu „*National Commission on Libraries and Information Science*“ v roce 1974 (BLAKE, 2010, s. 48).

Jedna z nejvíce užívaných definic informační gramotnosti pochází z roku 1989 z tiskové zprávy od Americké asociace knihoven (ALA - American Library Association): *"K dosažení informační gramotnosti musí být jedinec schopen rozeznat, kdy potřebuje informace, a dále je vyhledat, vyhodnotit a efektivně využít. Informačně gramotní lidé se naučili, jak se učit. Vědí, jak se učit, protože vědí, jak jsou znalosti pořádány, jak je možné informace vyhledat a využít je tak, aby se z nich další mohli učit. Jsou to lidé připravení pro celoživotní vzdělávání, protože mohou vždy najít informace potřebné k určitému rozhodnutí či k vyřešení daného úkolu."* (LANDOVÁ, 2002)

Definice informační gramotnosti je důležitá pro stanovování klíčových výukových cílů v 21. století. V českém prostředí se touto činností (mimo jiných) zabýval rozvojový projekt České Národní Inspekce „*Národní systém inspekčního hodnocení vzdělávací soustavy v České republice (NIQES)*“. V rámci projektu byla vytvořena tato definice:

„*Informační gramotnost (IG) je schopnost:*

- *rozeznat potřebu informací (problém)*
- *s přihlédnutím k charakteru informací je najít, získat, posoudit a spravovat*

- *zpracovat informace, znázornit (modelovat) problém*
- *používat vhodné pracovní postupy (algoritmy) při efektivním řešení problémů*
- *tvořit a spolupracovat*
- *vhodným způsobem informace i výsledky práce prezentovat a sdílet ve svém vzdělávacím prostředí*
- *při práci dodržovat etická pravidla, zásady bezpečnosti a právní normy.*

To vše s využitím potenciálu digitálních technologií za účelem dosažení osobních, sociálních, pracovních či kvalifikačních cílů.“ (BRDIČKA, 2015)

Novější definice z roku 2018 nabízí Chartered Institute of Library Information Professionals (CILIP) : *„Informační gramotnost je schopnost kriticky myslet a dělat uvážená rozhodnutí o jakékoli informaci, kterou najdeme a použijeme. Umožňuje nám to jako obyvatelům vyjádřit své názory a zapojit se zcela do společnosti.“* (překlad autorky)⁵(Information and Literacy Group, [b.r.]

1.6.2 Digitální gramotnost

Digitální gramotnost (anglicky „*digital literacy*“) je s gramotností informační velmi úzce propojena. Stejně jako informační gramotnost je založena na schopnosti rozeznat potřebu informace, najít informaci a kriticky vyhodnotit. Kromě toho se ale zároveň pojí se schopností využívat digitální technologie.

Americká asociace knihoven definuje tento termín *jako „schopnost používat informační a komunikační technologie k nalezení, vyhodnocení, vytvoření a komunikace informací, vyžadující kognitivní i technické dovednosti“* (překlad autorky)⁶. (ALA, 2013, s. 2)

Širší vymezení tohoto pojmu poskytuje *Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015 – 2020*. Vládní dokument definuje digitální gramotnost jako: *„soubor kompetencí nutných k identifikaci, pochopení, interpretaci, vytváření, komunikování a účelnému a bezpečnému užití digitálních technologií (jejich technických vlastností i obsahu) za účelem udržení či zlepšení své kvality života a kvality života svého okolí, tj. např. za účelem pracovní*

⁵ “*Information literacy is the ability to think critically and make balanced judgements about any information we find and use. It empowers us as citizens to reach and express informed views and to engage fully with society.*”

⁶ “*... the ability to use information and communication technologies to find, evaluate, create, and communicate information, requiring both cognitive and technical skills.*”

i osobní seberealizace, rozvoje svého potenciálu a udržení či zvýšení participace na společnosti.“ Strategie také rozlišuje tři dimenze digitální gramotnosti – motivační, kompetenční a strategickou. (MPSV, 2015, s. 7)

Jeden z nejnovějších dokumentů UNESCO zaměřující se na problematiku vytváření strategií pro rozvoj digitální gramotnost uvádí ve své definici, že digitální gramotnost *„zahrnuje kompetence, které jsou označovány jako počítačová gramotnost, informační gramotnost a mediální gramotnost“*. (LAW, 2018, s. 6)

1.6.3 Mediální gramotnost

Stejně jako pro předchozí typy gramotností, také i pro mediální (anglicky *„media literacy“*) lze nalézt mnoho různých vymezení. Joseph A. DeVito uvádí ve své knize tuto definici: *„Mediální gramotnost lze definovat jako schopnost chápat, analyzovat, hodnotit a produkovat sdělení masové komunikace ...“* (2008, s. 14). Opět je i tato gramotnost tedy definována jako schopnost vyhledat, pochopit, kriticky zhodnotit a využít informace. Pojem se ale úzce pojí s prací s médii – od klasických (tj. tištěných) po ta elektronická (televize, rozhlas, počítač apod).

Nejnovější definice mediální gramotnosti často vyzdvihují nejen osvojení si schopností popsaných v předchozím odstavci, ale také porozumění fungování a vlivu médií ve společnosti. Tuto problematiku zahrnuje například i český Rámcový vzdělávací program (RVP) v oblasti mediální výchovy (MŠMT, 2017, s. 139). Také vzdělávací organizace *Center for Media Literacy* vytvořilo vlastní definici, které zahrnuje zmínku o vlivu médií ve společnosti: *„... Mediální gramotnost je postavena na porozumění role médií ve společnosti a na základních dovednostech zjišťování a sebevyjádření nezbytných pro občany demokratických států.“* (překlad autorky)⁷ (THOMAN, 2003, s. 15)

1.6.4 Počítačová gramotnost

Počítačová gramotnost (anglicky *„computer literacy“*, někdy *„ICT literacy“*) je souhrn znalostí, dovedností a schopností, které jsou potřebné k ovládnutí a využívání počítače. Existuje řada modelů (schémat), které rozebírají vztahy mezi jednotlivými gramotnostmi a ve většině těchto modelů je počítačová gramotnost řazena pod gramotnost informační nebo

⁷ *“... Media literacy builds an understanding of the role of media in society as well as essential skills of inquiry and self-expression necessary for citizens of a democracy.”*

digitální. Počítačová gramotnost je mnohdy vnímána právě jako nástroj umožňující vývoj dalších forem gramotností.

Ačkoli se mohou definice počítačové gramotnosti mírně lišit, většinou je za počítačově gramotného pokládán jedinec, který je schopný „*pracovat s nejčastěji využívaným programovým vybavením a je schopný používat internet k vyhledávání a zpracovávání informací.*“ (OČKO, 2005, online). Některé definice pak zahrnují i vyšší odborné znalosti (například kódování, tvorba HTML stránek, nebo správa sítě).

2 Stávající stav v ČR a ve VB

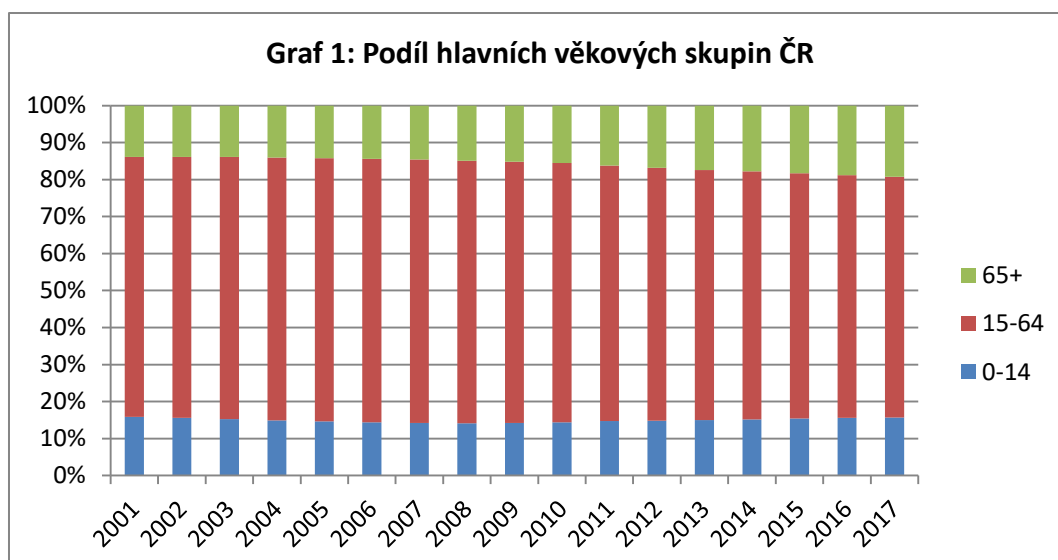
V této kapitole bude popsána demografická struktura ČR a VB v kontextu relativně nového demografického jevu tzv. *stárnutí populace*. Dále bude nastíněna sociálně-ekonomická situace v daných oblastech. Vzhledem k věkové skupině seniorů se zaměřím na důchodový systém a zdravotní a sociální systém. V neposlední řadě bude také nastíněn stav digitální gramotnosti seniorů ČR a VB.

2.1 Demografická struktura

Demografická struktura obyvatelstva je důležitý ukazatel stavu určitého celku a lze díky ní odvodit, jakým problémům může daná oblast čelit. Ačkoli jsou ČR a VB velmi odlišné státy, jak do velikosti země, tak do počtu obyvatel, v některých aspektech jsou si podobné. Stejně jako další země na evropském kontinentu převažuje v těchto regionech mírně početnější populace žen nad populací mužů. Jejich struktura obyvatelstva je také podobná v rozložení podílu věkových skupin.

2.1.1 Věková struktura ČR

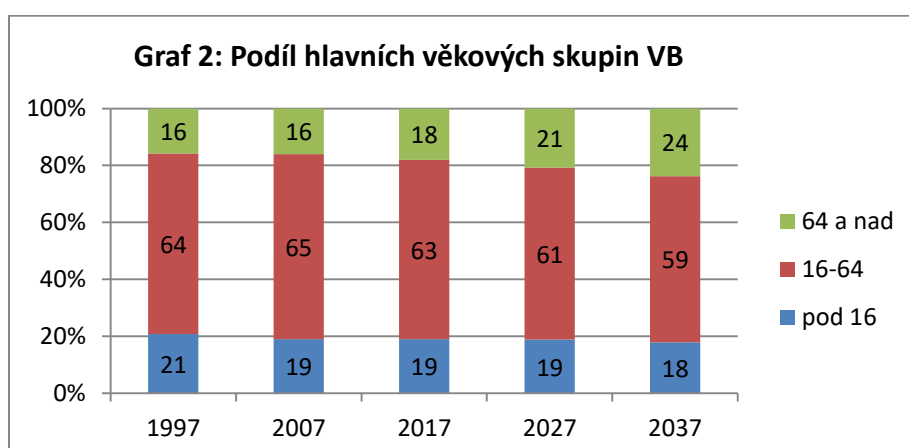
ČR měla dle dostupných informací Českého statistického úřadu (ČSÚ) na konci roku 2018 přibližně 10 650 000 obyvatel. Ze statistik je patrné, že věková skladba obyvatel ČR je nerovnoměrná. Demografická data ČSÚ dělí obyvatelstvo do tří věkových kategorií: dětskou (0-14 let), produktivní (15-64 let) a seniorskou (65 a více let). Dle zprávy ČSÚ „*Proměny věkového složení obyvatelstva ČR – 2001-2050*“ vyplývá, že podíl obyvatel seniorské kategorie se neustále zvyšuje. V roce 2001 činil tento podíl pouze 13,9 % z celkové populace, na konci roku 2017 již 19,2 % (2 040 milionu obyvatel). Naopak podíl obyvatel v kategorii „produktivní“ se od roku 2008 do roku 2017 snižoval. Ze 71 % klesl na 65 % (6 899 mil. obyvatel). Od konce roku 2006 podíl obyvatel dětské kategorie byl vždy nižší než podíl obyvatel kategorie seniorů. Na konci roku 2017 činil podíl dětské populace 15,7 % (1 670,7 mil. obyvatel). (ČSÚ, 2019a, s. 6-8)

Graf 1 Zdroj: ČSÚ

2.1.2 Věková struktura VB

VB tvořilo v roce 2018 přes 66 570 000 obyvatel. Trend rostoucího podílu skupiny obyvatel starých 65 let a více je zde také přítomný. Oproti ČR byla rychlost nárůstu o poznání nižší. Nicméně k pomalejšímu růstu přispívá v případě VB také vyšší imigrace. Britský statistický úřad Office of National Statistics (ONS) uvádí, že v roce 1997 činil podíl této skupiny obyvatelstva 15,9% a v roce 2017 se tento podíl zvýšil „pouze“ na 18,2%. Ze statistik rovněž vyplývá, že podíl obyvatel starých 16 a méně let od roku 1997 do roku 2017 mírně klesl (z 21% na 18%). Také podíl populace obyvatel ve věkovém rozmezí 16 až 64 let v průběhu dvou dekad klesl (z 64% na 50%). (ONS, 2018a)

Graf 2 Zdroj: ONS

2.1.3 Stárnutí populace

Rychle rostoucí počet osob v důchodovém věku, početní převaha těchto osob nad dětskou složkou populace a také snižování počtu osob v kategorii „produktivní“ vede k jevu, který se nazývá stárnutí populace. Mezi faktory, které obecně ovlivňují vývoj věkové struktury obyvatelstva, patří porodnost, úmrtnost a migrace v uplynulém století. Právě nízká porodnost je velkým hybatelem ve struktuře obyvatelstva ČR i VB.

S nízkou porodností se v současnosti potýká mnoho vyspělých zemí západní civilizace. Je mimo jiné důsledkem společenských změn v průběhu 2. poloviny 20. století. Velký podíl nese nárůst počtu rodin s jedním dítětem a novodobý trend odkládání narození prvních dětí do vyššího věku, a tím snižování úspěšnosti početí. Průměrný věk rodiček (zejména prvorodiček) stoupal v ČR od roku 2001 do roku 2017 nepřerušovaně každý rok (FRELICH, 2018). V ČR aktuálně připadá na jednu ženu 1,57 porodů, což je pod hranicí prosté reprodukce. Tato hranice činí momentálně 2,1 porodů na jednu ženu (celosvětově je to 2,4). Porodnost ve VB je také pod hranicí prosté reprodukce, ale zároveň je vyšší než v ČR. Činí 1,8 porodů na jednu ženu. (World Bank Group, ©2019)

K nepříznivému jevu stárnutí populace přispívá kromě nízké porodnosti také zvyšující se počet obyvatel, kteří se dožijí vysokého věku. Strmý nárůst střední délky života (naděje dožití při narození) se v ČR výrazně projevil na počátku 90. let 20. století a od té doby tento ukazatel téměř nepřetržitě roste dál. Dle výsledků z úmrtnostních tabulek za rok 2016 se předpokládá, že průměrná střední délka života v ČR je 78,33 let. Živě narozený chlapec se v průměru dožije 76,2 let a dívka 82,1 let. (NĚMEČKOVÁ, 2018)

Také ve VB se více lidí dožívá vyššího věku. Délka středního věku dožití je dle statistik z roku 2016 v průměru 80,96 let. Živě narozený chlapec může dle předpokladů žít 79, 4 let a dívka 82, 4 let. (ONS, 2018b)

2.1.4 Předpokládaný vývoj v ČR a VB

Většina zemí předpokládá, že stárnutí jejich populace bude i nadále pokračovat. Publikace ČSÚ „*Projekce obyvatelstva České republiky - 2018 – 2100*“ představila několik možných variant vývoje populace ČR do konce století. Jednalo se o variantu nízkou, střední a vysokou. Dle střední varianty lze očekávat, že do roku 2050 bude skupina obyvatel starých 65 let a více tvořit 28% z celkové populace (3 097 milionů). Růst je předpokládán až do roku 2058. (ČSÚ, 2018, str. 11)

Britská publikace ONS „*National Population Projections: 2016*“ také přepokládá nárůst podílu obyvatel kategorie seniorů. Dle britského výhledu bude do roku 2041 kategorie seniorů čítat 16,3 milionu obyvatele (22%). (ONS, 2018c)

Stárnutí populace je tedy jev dlouhodobý a globálně rozsáhlý. Ačkoli nelze kompletně zvrátit, někteří odborníci navrhuji cesty, které mají vést alespoň k jeho zpomalení. Dle Jitky Langhamrové (předsedkyně České Demografické společnosti) toho lze dosáhnout pomocí imigrace (pouze dočasné řešení) nebo zvýšením porodnosti například příznivou rodinou politikou (LANGHAMROVÁ, 2016). I tak je však stárnutí populace závažný problém, jehož důsledkem jsou výzvy, s kterými se musí potýkat všechny odvětví související s lidmi (např. zdravotnictví, sociální služby a vzdělávání).

2.2 Socioekonomická situace v ČR a VB

Socioekonomická situace země je odrazem stavu, v kterém se nachází např. zdravotní a sociální péče nebo ekonomika státu, která podléhá mj. faktorům jako je zaměstnanost a vzdělanost obyvatel. Všechny tyto oblasti jsou vzájemně propojené a celkově utváří podmínky života obyvatel v daném státu. Kvalita života seniorů je pak především určena stavem důchodového systému a dostupné zdravotní péči. Potencionálním ukazatelem je také zaměstnanost seniorů a dosažené úrovně vzdělání seniorů.

2.2.1 Důchodový systém ČR

Důchodový systém v ČR se řídí zákonem č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění a zákonem č. 427/2011 Sb. o doplňkovém penzijním spoření a skládá z povinného důchodového pojištění (tzv. I. pilíř důchodového systému) a dobrovolného doplňkového penzijního spoření (III. pilíř), které lze uzavřít s penzijními společnostmi. Naopak důchodové pojištění je spravováno státem a funguje na principu průběžného financování (Pay-As-You-Go). To znamená, že prostředky, které do tohoto systému odvádějí pojištěnci, slouží rovnou k vyplácení starobních, invalidních a pozůstalostních důchodů. Pojistné je odváděno z hrubé mzdy pracujících občanů v produktivním věku.

Nárok na vyplacení starobního důchodu v ČR zpravidla vyvstává, pokud je splněna potřebná doba pojištění a jedinec dosáhl důchodové věku. Pro občany, kteří dosáhli důchodového věku v roce 2019, platí potřebná doba pojištění 35 let a aktuálním stropem důchodového věku je 65 let. Výše důchodové starobní penze, věk odchodu do důchodu i

potřebná doba pojištění není pro všechny osoby stejná. Liší se dle pohlaví, počtu dětí, data narození a výše příjmu.

2.2.2 Důchodový systém VB

Britský důchodový systém je oproti tomu českému komplexnější. Nejnovější zákony, na kterých je postaven, jsou „Pension Scheme Act 2015“ a „Pension Scheme Act 2017“ (COGHER, 2018, online). Skládá se z „UK old-age pension“ (I. pilíř), „UK workplace pensions“ (II. pilíř) a z „UK private pensions“ (III. pilíř). První pilíř důchodového systému VB je obdobou českého povinného pojištění a je zaručen státem. Druhý pilíř se skládá z tzv. „workplace pensions“, které jsou závislé na zaměstnavatelích. Třetí pilíř odpovídá českému penzijnímu spoření, které je sjednáváno se soukromými penzijními poskytovateli a většinou britských bank. (EXPATICA, 2019)

Starobní penze placené z prvního pilíře prošla v roce 2016 proměnou. Vznikly tzv. „Basic State Pension“ a „The New State Pension“. Stejně jako v ČR platí i zde, že výše penze závisí na příjmech a době odvádění příspěvků pojištění („National Insurance“). V obou případech také platí, že nárok na penzi vyvstává, jen pokud žadatel o penzi platil tyto příspěvky („National Insurance contributions“) alespoň po určitou dobu (10 let). (DAVIES, 2019)

V současné době je ve VB nastaven strop důchodového věku na 66 let. V minulosti byl strop nastaven pro obě pohlaví odlišně. Až do roku 2010 mohly ženy odcházet do důchodu v 60 letech a muži v 65 letech. Poté byl důchodový věk žen postupně srovnáván s muži. Do roku 2028 je plánován posun důchodové věku na 67 let. (Age UK, 2019a)

Pro důchodce ve VB je obecně ekonomicky nevýhodné spoléhat se pouze na státní penzi. Ukazuje to například zpráva Organizaci pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) „Pensions at Glance 2017“ z roku 2016, která zjistila, že povinné pojištění ve VB pokrývá pouze 22% z průměrného platu před nastoupením do penze, což je nejmenší podíl z celé Evropy. Oproti tomu pro důchodce v ČR činí penze 46% z průměrného platu před odchodem do důchodů. (OECD, 2017)

2.2.3 Udržitelnost penzijních systémů

Stárnutí obyvatelstva je v kontextu průběžně financovaných penzijních systémů v posledních letech hojně diskutovanou problematikou. Snižování podílu produktivního obyvatelstva, tedy plátců důchodového pojištění, a zároveň zvyšování podílu ekonomicky neaktivního obyvatelstva, tedy osob důchodového věku, sebou přináší otázku, zda je

udržitelnost těchto systému reálná a zda lze v budoucnu počítat s dostatkem finančních prostředků na vyplácení důchodů. V některých případech se tento problém snaží země řešit reformou svého důchodového systému. (ŠIMKOVÁ, 2016)

V ČR byl v rámci důchodové reformy zaveden II. pilíř penzijního systému. Nicméně byl oficiálně zrušen v roce 2016. V ČR se také hovoří o dalším zvýšení hranice pro odchod do důchodu. Tuto strategii volí také VB, která postupně zvedla důchodový věk na 66 let a s tímto trendem bude pokračovat. Kromě toho také od roku 2012 stanovila, že tzv. „workplace pension“, při které zaměstnavatel odvádí zaměstnancům část mzdy na důchod, bude povinná (nicméně zaměstnanec může sám z toho systému „vystoupit“)

2.2.4 Zdravotní a sociální péče o seniory v ČR

V ČR funguje tzv. všeobecné zdravotní pojištění, které zaručuje, že ke zdravotní péči má každý rovný přístup. V případě osob v zaměstnaneckém poměru musejí zaměstnavatelé ze zákona odvádět na zdravotní pojištění předem stanovené procento z platu svých zaměstnanců. Odvod je rozdělen na dvě části - 1/3 platí zaměstnanec a 2/3 platí zaměstnavatel. Osoby samostatně výdělečné činnosti si musejí zdravotní pojištění platit sami. V případě dětí, nezaměstnaných a dětí hradí pojistné stát. (MZČR, 2014)

Sociální služby pro seniory jsou složeny ze sociálního poradenství, služeb sociální péče a služeb sociální prevence. Péči, která zahrnuje pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu, pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, zajišťují např. domovy s pečovatelskou službou, domovy pro seniory a jiné instituce. Všechny tyto zařízení se řídí zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. (PRAŽSKÝ, 2013)

2.2.5 Zdravotní péče ve VB

Každý z územních celků VB - Anglie, Wales, Skotsko, Severní Irsko mají svůj vlastní zdravotní systém podléhající tamní vládě. Ve všech případech většina obyvatel využívá tzv. National Health Service (NHS) - veřejně dostupnou zdravotní péči a jen malé procento obyvatel využívá soukromých služeb. V celé Británii existují tedy čtyři nezávislé NHS, které ovšem všechny fungují na stejném principu a všechny jsou z majoritní většiny financovány z daní a z příspěvků „National Insurance“, které také financují I.pilíř důchodového systému ve VB. (RAHMAN, 2018)

System sociální péče se také liší v každém územním celku. V Severním Irsku je například integrovaný do tammního zdravotního systému. Pro ostatní celky platí, že jejich systém sociální péče spadá pod lokální státní správu. Skotsko nabízí pro seniory bezplatnou sociální službu. Oproti tomu v Anglii existuje kromě sociální péče fundované státem také soukromý sektor, který poskytuje více než polovinu služeb sociální péče. (TUNSTALL, [b.r.]

2.2.6 Zaměstnanost a úroveň vzdělanosti seniorů v ČR a v VB

Jedním z relativně pozitivních aspektů, které sebou přináší stárnutí populace v ČR, je narůstající míra zaměstnanosti. Dle zprávy ČSÚ z roku 2016 za vysokou zaměstnaností z velké míry stojí právě stále početnější skupina seniorů. Od roku 1995 do roku 2015 přibylo v kategorii zaměstnaných osob starých 60-64 let přes 154 tisíc. Vysoká zaměstnanost v této kategorii souvisí také se zvyšováním odchodu do důchodu. (ČSÚ, 2016a, s. 1-2)

Také ve VB se počet pracujících seniorů neustále zvyšuje. Dle ONS se podíl pracujících seniorů od roku 1992 do roku 2016 téměř zdvojnásobil. Z původních 5,5% se zvýšil na 10,4%. I ve VB přispělo k této situaci zvýšení hranice důchodového věku. (ONS, 2016)

Vzhledem k vyššímu věku, který v mnoha případech přináší zhoršenou fyzickou zdatnost, je rozsah pracovního zapojení seniorů ovlivněn mírou fyzické náročnosti konkrétních profesí. Proto velká část zaměstnaných starších osob pracuje spíše v terciálním sektoru služeb, které vyžadují vyšší stupeň vzdělání. Právě vzdělání hraje v zaměstnanosti seniorů významnou roli. Osoby dosahující vyššího vzdělání zůstávají zpravidla pracovním aktivní déle. (ČSÚ, 2019b)

V roce 2000 dosahovala tehdejší generace 60 a více letých v největším počtu základního vzdělání (40%). Druhá nejpočetnější skupina byly osoby se střední bez maturity (32%), dále střední s maturitou (20%) a na posledním místě byli vysokoškolsky vzdělaní senioři (7%). V roce 2015 se situace zlepšila. Největšího počtu dosahovali senioři se střední bez maturity (41%) a podíl vysokoškolsky vzdělaných se zvýšil na 11%. (ČSÚ, 2016b, s. 15)

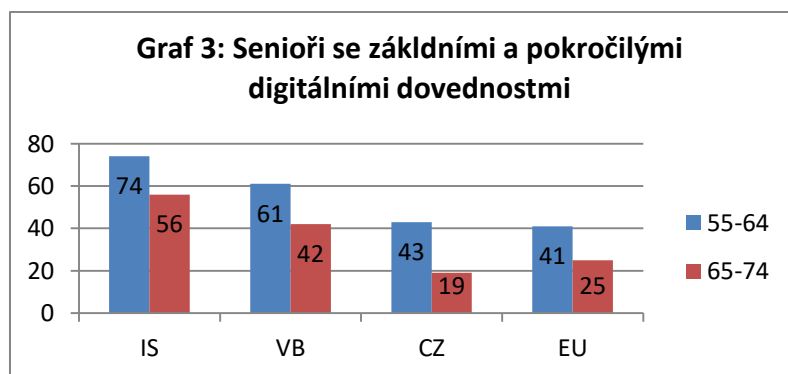
VB dlouhodobě vykazuje vysoký podíl populace s terciárním vzděláním. Podle statistik OECD bylo v roce 2017 ve VB 37% mužů a 36,8% žen s takto vysokým stupněm vzdělání ve věkové kategorii 55-64. ČR v této době bylo jen 18,5% mužů a 14,7% žen starých 55-64 let, kteří dosáhli vyššího vzdělání.

2.3 Úroveň digitální gramotnosti seniorů v ČR a VB

Digitální gramotnost je jedním z předpokladů, které umožňují seniorům zapojit se plnohodnotně do života v informační společnosti. Úroveň a rozsah digitální gramotnosti lze posoudit dle různých kritérií. Existuje mnoho subjektů, které v této oblasti provádějí průzkumy.

Digitální dovednosti napříč státy Evropy například měřil Eurostat. Metodologie měření obsahovala 5 indikátorů: „základní dovednosti, nízké dovednosti, žádné dovednosti, pokročilé dovednosti nebo digitální dovednosti nemohly být šetřeny (nepoužili Internet po tři měsíce)“. (ČSÚ, 2017, s. 21-26) Indikátory byly založené na činnostech v pěti kategoriích a konkrétní činnosti představovali např. kopírování souborů, získávání informací o zboží a službách, posílání a přijímání e-mailů, instalace software a aplikací, internetové bankovníctví, vytváření prezentací nebo psaní kódu v programovém jazyku. (ČSÚ, 2017, s. 21-26)

V roce 2017 bylo dle tohoto způsobu měření zjištěno, že obyvatelé VB ve věkové kategorii 55-64 let jsou poměrně digitálně schopní. Základní nebo pokročilé digitální gramotnosti dosáhlo 61% seniorů a ve věkové kategorii 65-74 dosáhlo stejného výsledku 42% seniorů. Nejvyššího podílu seniorů se základními a pokročilými dovednostmi v kategorii 55-64 dosáhl Island s 74%. Oproti tomu seniorů v ČR se základními nebo pokročilými schopnostmi tolik nebylo. V mladší kategorii na tyto úrovně dosáhlo 43% seniorů a ve starší kategorii jen 19%, což je horší než průměr v celé Evropské unii, který činil 25%. (ČSÚ, 2017, s. 21-26)

Graf 3 Zdroj: Eurostat, kód dat isoc_sk_dskl_i

2.4 Digitální gramotnost v kontextu života seniora v 21. století

Vzhledem k neustále se snižující hrubé míře úmrtnosti a tedy prodlužování střední délky života se prodlužuje také doba, kterou lidé stráví ve svém stáří. To sebou nese řadu pozitivních i negativních aspektů a změn v životě seniorů.

Obecně se předpokládá, že ve vyspělých zemích bude na pracovním trhu čím dál větší poptávka po vzdělaných lidech s vysokou digitální gramotností. Jelikož lze také počítat s prodlužováním důchodového věku, mohou být schopnosti spojené s ovládnutím informačních technologií nejen prospěšné, ale i klíčové při snaze udržet se v pracovním poměru nebo dokonce práci získat. V budoucnu bude mít vliv na potencionální odchod seniorů do důchodu či naopak setrvání v pracovním procesu také vývoj průběžného důchodového systému, který bude čím dál více zatížen zmenšujícím se podílem ekonomicky aktivních občanů (pracujících) a nárůstem post-produktivní části obyvatelstva. Lze říci, že lidé bez jakýchkoliv digitálních schopností nebo vědomostí jsou potencionálně více ohroženi příjmovou chudobou než lidé s alespoň základními digitálními schopnostmi.

Zaměstnanost či nezaměstnanost starších osob záleží na jejich osobních prioritách a životní a finanční situaci. Být dostatečně kvalifikovaný pro konkurenceschopnost a možnost uplatnit se na trhu práce není ovšem jediným důvodem, který by měl vést k většímu vzdělávání v oblasti digitální gramotnosti. Digitální schopnosti jsou také předpokladem pro udržení kvality života v rychle se proměňujícím světě.

Digitalizuje se státní správa, služby v oblasti zdravotnictví (eNeschopenka, eRecepty) a s digitalizací dalších služeb se bude pokračovat. Schopnost vyhledávat informace, komunikovat nebo mít přístup k službám výše popsaným je, tak velkým přínosem v každodenním životě nejen seniorů.

Naopak lidé, kteří postrádají i elementární digitální schopnosti jsou ohroženi sociálním vyloučením, popřípadě úplnou izolací od společnosti. Nedostává se jim stejných podmínek jako digitálně gramotným jedincům a jsou ochuzeni o různé životní příležitosti.

3 Velká Británie

3.1 Strategie

3.1.1 Government Digital Inclusion Strategy

Strategie *Government Digital Inclusion Strategy* byla vydána v prosinci 2014 úřadem vlády (Cabinet Office) a je naplánována do roku 2016. Navrhuje dlouhodobý plán, jak vláda a lokální úřady a partneři z veřejného a soukromého sektoru a dobrovolnických organizací přispějí k digitální inkluzi ve VB. Hlavním cílem strategie je tedy podpora a rozvoj programů a činností organizací, které pomáhají zlepšit nejen digitální dovednosti ale i přístup k technologiím. Mimo jiné strategie zmiňuje význam digitálního exkluze (vyloučení) a jeho důsledků a identifikuje šest nejvíce ohrožených skupin: obyvatelé sociálního bydlení, nízkopříjmové rodiny, nezaměstnaní, lidé s postižením, starší lidé a mladí nezaměstnaní lidé. Kromě skupin (komunit) se strategie ale také věnuje digitální inkluzi malých podniků a firem. V dokumentu je popsáno celkem 10 opatření vedoucích k digitální inkluzi. Jedním z nich je podpora charitativní organizace *Go ON UK*, která se zaměřuje na redukci digitální exkluze a také funguje jako spojník mezi partnery napříč všemi sektory. V rámci podpory ze strany veřejného a vládního sektoru zmiňuje financování projektů digitálního vzdělávání např. Ministerstvem pro obchod, inovaci a dovednosti („ (Cabinet Office, 2014)

3.1.2 UK Digital Strategy

Strategii *UK Digital Strategy* uveřejnilo *Department for digitalization, culture, media and sport* v březnu 2017. Cílem strategie je vytvoření přední světové digitální ekonomie, z které bude mít prospěch celá britská společnost. Strategie se zaměřuje na sedm oblastí. Jednou z nich je problematika digitálních dovedností a digitální inkluze popsána v druhé oblasti „Digital skills and inclusion - giving everyone access to the digital skills they need“. Pod tímto bodem se v této strategii vláda mj. zavázala pomáhat občanům i soukromým podnikům a organizacím v cestě k základním a pokročilým digitálním dovednostem. Jedním z konkrétních způsobů bude posilování role knihoven jako místa pro vylepšování svých digitálních dovedností. Na tomto bodu bude spolupracovat s národní organizací *Good Things Foundation*. Strategie se nezaměřuje na identifikaci skupin ohrožených digitální exkluzí, ale zmiňuje nezaměstnané a nízkopříjmové jedince jako ty nejvíce pravděpodobné skupiny bez základních digitálních dovedností. Strategie mimo jiné zmiňuje spolufinancování projektů

digitálního vzdělávání dospělých – např. *Future Digital Inclusion* a *Widening Digital Participation*. (Department for Digital, Culture, Media & Sport, 2017)

3.1.3 Scotland Digital Future: A Strategy for Scotland

Strategie *Scotland Digital Future* byla vydána výborem pro ekonomický rozvoj, který spadá pod skotskou vládu. Publikace byla zveřejněna v březnu 2011 a představuje plány k rozvoji digitálního potenciálu Skotska. Obsahuje část „Digital Participation“ věnující se dostupnosti digitálních technologií a digitálním dovednostem. Mezi skupiny, které využívají počítač a Internet nejméně nebo vůbec (z důvodu nedostupnosti nebo nedostatku dovedností), patří dle dokumentu staří lidé, lidé se zdravotními potížemi a nízkopříjmové osoby. (Economic Development Directorate, 2011)

3.1.4 Realising Scotland's full potential in a digital world: a digital strategy for Scotland

Novou digitální strategii skotské vlády navazující na strategii z roku 2011 vytvořil digitální výbor skotské vlády v roce 2017. Šestá kapitola strategie se zabývá digitální inkluzí. Jedním z cílů je umožnit všem sdílet sociální a ekonomické výhody digitální společnosti. Jako nejvíce ohrožené skupiny jsou jmenováni senioři, lidé s postižením, lidé žijící v sociálním zařízení a lidé s nízkými příjmy. V rámci tohoto cíle stanovuje strategie prosazovat digitální inkluzi a participaci na digitálních aktivitách. Klade důraz na překonání rozdílu mezi úrovní digitálního vzdělání žen a mužů ve Skotsku. (Digital Directorate, 2017)

3.1.5 Delivering Digital Inclusion: A Strategic Framework for Wales

Strategický rámec *Delivering Digital Inclusion: A Strategic Framework for Wales* byl publikován v roce 2016. Dokument shrnuje konkrétní kroky, které povedou k redukci digitální exkluze ve Walesu. Identifikuje nejvíce ohrožené skupiny, na které jsou také zacílené konkrétní akce plánu. Mezi nimi jsou v první řadě senioři, lidé s postižením, nekvalifikovaní a nízkopříjmové osoby. Zdůrazňuje význam spolupráce lokálních úřadů a organizací z veřejného, soukromého a dobrovolnického sektoru. Mezi konkrétní organizace, s kterými Wales bude v této oblasti spolupracovat, patří *Wales Co-Operative Centre*, *Go ON UK*, *The Tinder Foundation*. Rámec pokrývá období do roku 2020. (Welsh Government, 2016a)

3.1.6 Making Lives Better: A Strategy for Digital Transformation of Public Services

Strategie severoirského shromáždění z roku 2017 zaměřující se na digitalizaci ve veřejném sektoru (tedy služby, které bude státní správa zprostředkovávat online). Hlavními cíli strategie je, aby na konci roku 2019, co nejvíce lidí využívalo online služby a aby 70 % transakcí s vládou probíhalo online. Strategie identifikuje devět tzv. „Enablers“, které umožní splnění cílů. Strategie se věnuje i digitální inkluzi. Dokument nepředstavuje skupiny, které přímo trpí digitální exkluzí nejvíce. Zmiňuje ovšem skupiny obyvatel Severního Irska, které tvoří největší podíl osob nevyužívajících Internet. Jsou to senioři, lidé s postižením a lidé, kteří nejsou ekonomicky aktivní. Tyto skupiny nejsou schopny využívat online služeb vlády a úřadů a pravděpodobně tvoří skupinu digitálně vyloučených obyvatel. (Department of Finance, 2017)

3.1.7 Shrnutí strategií

Pro tuto práci bylo vybráno šest vládních strategií VB, které se do různé míry dotýkají vzdělávání informační/digitální gramotnosti. Dvě z těchto strategií byly vytvořeny v rámci kompetencí Centrální vlády Spojeného království (UK Government). Dvě jsou dílem skotské vlády (Scottish Government) a vztahují se jen ke skotskému území. Poslední dvě strategie vytvořila waleská vláda (Welsh Government) a severoirské shromáždění (Northern Ireland Assembly).

Všechny vybrané strategie do jisté míry reflektovaly problém digitálního vyloučení a potřebu vzdělávacích programů umožňujících zapojení okrajových skupin do online „světa“ 21. století. Dvě strategie byly zcela zaměřeny na tuto problematiku. Zbylé čtyři se tématu dotýkaly pouze v podkapitolách. Všechny strategie identifikovaly jako klíčové překážky přístup k technologiím (access) a digitální dovednosti (digital skills). Mezi skupiny, které byly nejčastěji označeny jako „digitálně vyloučené“ patřili: senioři, nezaměstnaní, osoby s nízkými příjmy, lidé s postižením, lidé bydlící v sociálním ubytování, lidé se zdravotními problémy, nekvalifikované osoby a ekonomicky neaktivní osoby. Podpora digitálního vzdělávání dospělých byla reflektována ve všech případech. Ve strategiích byly také zahrnuty statistiky ukazující, že senioři jsou jedna z nejvíce digitálně vyloučených skupin. Všechny strategie vyzdvihovaly důležitost mezisektorové spolupráce (partnerství) při řešení problému digitálního vyloučení.

Tabulka 1 Srovnání strategie VB

	autor/ odpovědný orgán	období	oblast působení	část zabývající se digitálním vzděláváním nebo inkluzí	identifikace digitálně vyloučených skupin	zmiňuje státní podporu digi. vzdělávání dospělých
Government Digital Inclusion Strategy	Cabinet Office (UK Government)	2014- 2016	Anglie, Wales, Skotsko, Severní Irsko	celý dokument	obyv. sociálních bytů, nizkopříjmové osoby, nezaměstnaní, lidé postížením, starší lidí	Ano (účast na financování, např. projektů od BIS*, uzavírání partnerství)
UK Digital Strategy	Department for Digital, Culture, Media & Sport (UK government)	2017	Anglie, Wales, Skotsko, Severní Irsko	Digital Skills and inclusion	nezaměstnaní, nizkopříjmové	Ano (účast na financování projektů, např. Future Digital Inclusion, Widening Digi. Participation)
Scotland Digital Future: A Strategy for Scotland	Economic Development Directory (Scottish Government)	2011	Skotsko	Digital Participation : Adult learning	staří lidé, lidé se zdravotními problémy, nizkopříjmové osoby	Ano (účast na financování projektů od skotské vlády)
Realising Scotland's full potential in a digital world: a digital strategy for Scotland	Digital Directorate (Scottish Government)	2017	Skotsko	Chapter 5 (digital skills), Chapter 6 (digital society)	senioři, postížení, obyv. sociálních bytů, nizkopříjmové osoby	Ano (účast na financování projektů)
Delivering Digital Inclusion: A Strategic Framework for Wales	Welsh Government	2016 - 2020	Wales	celý dokument	dospělí – senioři, postížení, nekvalifikovaní, nizkopříjmové osoby	Ano (účast na financování projektů, např. Communities Wales)
Making Lives Better: A Strategy for Digital Transformatio n of Public Services	Department of Finance (NI Government)	2017 - 2021	Severní Irsko	Strategic Enablers: 5 digital inclusion	senioři, postížení, ekonomicky neaktivní	Ano (podporuje skrze aktivity Go ON NI)

3.2 Universities of Third Age (U3A)

Koncept celoživotního vzdělávání v podobě Univerzit třetího věku se ve VB objevil na začátku 80. let. Už od počátku vykročil jiným směrem než francouzský model. V britském modelu není rozdíl mezi učitelem a žákem. Jedná se o formu vzájemného neformálního sebevzdělávání. Neobsahuje žádná akademická omezení (např. vstupní požadavky, atestace). Cílem výuky není získat oficiální kvalifikační diplom ani certifikát o absolvování kurzu. U3V jsou řízeny dobrovolníky a jsou samofinancované. Studenti platí členské poplatky pokrývající pouze náklady na samotné uskutečnění kurzů. Tyto poplatky jsou často nižší než výukové kurzy od komerčních podnikatelů. Výuka se koná v komunitních centrech, knihovnách, školách nebo v domácím prostředí účastníků. (SWINDELL, 1995, s. 432-433)

Dle oficiálních stránek U3V VB je momentálně v celém Spojeném království registrováno 1 039 lokálních U3V s více než 425 000 členy. Celonárodní orgán U3V tzv. „Third Age Trust“ poskytuje pedagogickou a administrativní podporu všem lokálním pobočkám. Kurzy U3A nemají věkový limit, nicméně členové jsou většinou lidé starší 55 a více let. Jedinou podmínkou je být v důchodu nebo být zaměstnán pouze na poloviční úvazek (U3A, © 2000-2015)

Síť U3A tvoří pobočky v Anglii (904), Walesu (59), Skotsku (52) a Irsku (24). V každé z těchto poboček je několik různých zájmových skupin („Groups“), které se orientují na různé aktivity. Výběr a náplň aktivit závisí na schopnostech, znalostech a zájmech členů U3A. Aktivity zahrnují jak výukové kurzy, tak i volnočasové činnosti (např. vycházky do přírody, stolní hry, apod.).

University of Third Age in Cambridge (U3AC), která byla založena v roce 1982, je nejstarší institucí tohoto druhu ve VB. Na rozdíl od ostatních U3A je ovšem U3AC nezávislá organizace. Není tedy součástí sítě U3A ve VB. U3AC se odlišuje v několika aspektech. Výuka se primárně koná v prostorech univerzity (Bridge St., Cambridge), U3AC nezískává podporu od „Third Age Trust“ a místo zájmových skupin nabízí pro své členy kurzy, které jsou často určeny pro posluchače s vyšším dosaženým vzděláním (U3AC, © 2019-2019)

3.2.1 U3A zájmové skupiny/kurzy

Zájmové skupiny zaměřené na digitální či informační gramotnost jsou zastoupeny jen v některých U3A a často se zaměřují na základní schopnosti – tzn. používání různých elektronických zařízení („*Computer Basics*“ – U3A Bristol, „*Computer Tablets - Beginners*“

– U3A Brighton & Hove, „*iPad, Laptops and Tablets Group*“ – U3A Swansea). Ojedinele se vyskytují skupiny pro pokročilejší nebo se specifickým zaměřením („*Coding for the Web*“ – U3A Sheffield, „*Computer Tablets – Improvers*“ – U3A Brighton & Hove, „*Intermediate Windows Computer Group*“ – U3A York, „*Advanced Digital Photography*“ – U3A Derry).

Některé U3A také nabízejí poradenské hodiny, které se konají nepravidelně a řeší jen konkrétní technické dotazy a problémy členů skupiny („*Help Computer*“ – U3A Leicester, „*Computer Help*“ – Park Nottingham, „*IT and Computer Help*“ – U3A Newcastle, „*Computer Group*“ – U3A Bristol, „*Digital Projects Group*“ – Cardiff U3A).

U3AC aktuálně nabízí v kategorii „Computing and IT“ osm kurzů pro začátečníky i pokročilé. Jedná se o: „*Historical Maps on the WWW*“, „*Improve your Excel*“, „*Introducing to Programming in Excel with VBA*“, „*Introducing to Programming Python*“, „*Maps in the Computer Age*“, „*Simple Programming*“, „*Interfacing the world with the Raspberry pi*“, „*Social media for Beginners*“. (U3AC, © 2019-2019)

3.3 Vzdělávání v knihovnách a komunitních center

V Anglii působí tzv. síť online center - *Online Centres Network*, která umožňuje všem občanům bez rozdílu přístup k informačním technologiím a k internetovému připojení. V současnosti síť čítá přes 5000 center vyskytujících se v celém Spojeném království. Centra v tomto případě představuje široká škála institucí – knihovny, komunitní centra, centra volného času, kavárny, domovy důchodců, prostory pro obyvatele sociálních zařízení, kostely a různá vzdělávací centra i prostory lokálních praktických lékařů. V některých případech tyto centra nabízejí také vzdělávací krátkodobé kurzy či technickou poradnu. (Online Centres Network, ©2019)

V Severním Irsku vznikla organizace a zároveň vládní iniciativa s názvem *Go ON NI*, která se zaměřuje na digitální inkluzi občanů tohoto území. Organizace spolupracuje s řadou partnerů na poskytování bezplatných výukových kurzů a dalších akcí. Nejvýznamnějším partnerem jsou *Libraries NI*, které zaštiťují všechny veřejné knihovny v Severním Irsku. Zdejší knihovny nabízejí dva druhy online kurzů: „*GOT IT programme*“ (pro začátečníky) a „*Go ON*“ kurzy (pro mírně a středně pokročilé). V obou případech se jedná o „*samovzdělávání*“. Účastníkům je ale k dispozici vyškolený personál. (NI Direct, b. r.)

3.4 Další vzdělávací organizace a jejich programy

3.4.1 Future Digital Inclusion (Good Things Foundation)

Nadace *Good Things Foundation* (původně *The Tinder Foundation*) je jedna z největších charitativních organizací ve VB zabývající se sociální rovností a digitální inkluzí. Podílí se na vzdělávacích projektech a mimo jiné je také autorem platformy „Learn My Way“, která nabízí přes 30 online kurzů pro úplné počítačové začátečníky až po pokročilé. (Good Things Foundation, © 2019a)

Good Things Foundation vytvořila program *Future Digital Inclusion*, který běží již od roku 2014 a je financován skrze dotace *Department for Education* (předtím *Department for Business, Innovation and Skills*). Cílem programu je naučit skupiny ohrožené digitální exkluzí základním digitálním schopnostem (basic digital skills). Program je veden skrze *Online Centres Network* a účastníkům jsou poznatky předávány přes online výukový program „Learn My Way“. Ve většině případů je účastníkům k dispozici lektor. Metody výuky se mohou lišit. V některých případech je výuka koncipována jako skupinový kurz, někdy může výuka probíhat jako tzv. „1-to-1“ sezení (jednomu účastníkovi se naplno věnuje jeden lektor). Od roku 2014 projekt pomohl více jak 1 milionů obyvatel. Účastníci programu jsou ve velké míře nezaměstnaní, lidé s postižením, lidé se základním vzděláním nebo lidé, kteří se angličtinu teprve učí (migranti, uprchlíci i trvalí rezidenti VB). Senioři se také účastní, ale zaujímají v programu pouze menšinu. Od roku 2014 do léta 2018 tvořili lidé v důchodu necelých 17% ze všech zúčastněných a lidé nad 65 let jen 15%. (Good Things Foundation, 2019b, s. 1-13)

3.4.2 Widening Digital Participation Programme (Good Things Foundation)

Tento program také řídí *Good Things Foundation* a je financován organizací *NHS Digital* (*National Health Service*), která spadá pod *Department of Health and Social Care*. Je rozdělen do dvou fází. První začala v roce 2013 a skončila v roce 2016. Druhá je naplánována na tři roky - od 2017 do 2020. Cílem programu je snížení digitální exkluze a zároveň zvýšení dovedností, které zajišťují ohroženým skupinám přístup k relevantním informacím o zdraví a přístup k zdravotnickým a sociálním službám online.

V první fázi se v rámci těchto cílů program zaměřil na tři konkrétní činnosti. První z nich bylo vytvořit síť lokálních poskytovatelů výukových kurzů se zaměřením na online zdravotnické informace a služby. Část těchto poskytovatelů tvořili členové *Online Centres Network*. Druhou aktivitou bylo začlenění obsahu, který souvisí se zdravím a dostupnými zdravotními a sociálními službami, do kurzů „Learn My Way“. Třetí aktivitou bylo

financování nových inovativních přístupů k výuce digitálních zdravotních dovedností. Cílovými účastníky programů byli nejvíce zranitelní členové společnosti z hlediska zdraví. Na konci třetího roku zaznamenali 221 947 účastníků kurzů z platformy „Learn My Way“. Celých 19% z těchto účastníků tvořili lidé staří 65 a více let (21 % lidé 55-64 let). Největší podíl tvořili příjemci sociálních dávek, lidé s postižením, nezaměstnaní a etnické menšiny. (Good Things Foundation, 2016, s. 8-9)

Druhá fáze se zaměřila na hledání a sledování nejúspěšnějších projektů v rámci tohoto programu. Na rozdíl od první fáze se ovšem týká pouze Anglie (beze Skotska, Walesu a Severního Irska). Primárním cílem je v tomto případě monitorování správné praxe. (Good Things Foundation, © 2019c)

3.4.3 Down Memory Lane (Age UK)

Age UK je největší charitativní organizace, jejímž posláním je pomáhat starším osobám prožít poslední fázi života plnohodnotně. Zabývá se poradenstvím ve finančních otázkách, zdravotní a sociální péči, ale také tématům jako cestování, koníčky nebo vzdělávání ve vyšším věku. *Age UK* tvoří přes 150 lokálních poboček po celé Anglii. Pobočky nabízejí kromě poradenství také další služby, které se liší dle možností lokálních poboček a potřeb tamních komunit. Některé pobočky nabízejí například počítačové kurzy. V neposlední řadě je charita partnerem v množství projektů či programů podporujících život seniorů v UK. *Age UK* vytvořila také regionální centrály *Age Cymru* (Wales), *Age Scotland*, *Age NI* (Northern Ireland) a *Age International*. (Age UK, ©2019b)

Down Memory Lane byl projekt *Age UK*, na kterém se podílelo šest lokálních poboček v Anglii: Camden, Derby a Derbyshire, Exeter, Gloucestershire, South Tyneside a Sunderland. Projekt probíhal od dubna 2014 do října 2014 a jeho cílem bylo blíže seznámit místní seniorské komunity s informačními technologiemi, přesvědčit je o jejich užitku v každodenním životě a povzbudit účastníky k prohlubování vlastních digitálních dovedností. Projekt byl financován ze zdrojů *Age UK* (konkrétně z dotace, kterou *Age UK* obdrželo za účast ve finálním kole „Google Impact Challenge 2013“).

Projekt byl rozdělen do tří fází. První fáze se odehrávala ve formě tzv. „pop up events“ (náhodné akce), které probíhaly na různých lokalitách: komunitní centra, knihovny, parky, letní festivaly, kavárny, sociální bydlení s pečovatelskou službou, apod. V těchto lokalitách byly umístěny stánky s pracovníky *Age UK*, kteří prostřednictvím archivních fotografií, filmů

a staré hudby představovali seniorům, jak jim mohou být technologie užitečné. Této fáze se celkově zúčastnilo 3 817 seniorů. Druhou fází představovaly tzv. „taster sessions“ (testovací sezení). Během těchto sezení bylo seniorům umožněno vyzkoušet si různá zařízení nebo získat pomoc při řešení konkrétních problémů týkající se digitálních technologií. Druhé fáze se účastnilo 1 707 seniorů. Poslední třetí fází tvořily tzv. „experience sessions“ (zkušenostní sezení), jejichž obsahem byla hloubková školení v užívání různých technologií. Poslední fáze se zúčastnilo 372 seniorů. (KARANIA, 2014)

3.4.4 One Digital (Age UK, Citizens Online, ...)

Program *One Digital* se zabývá redukcí digitálního vyloučení ve VB od roku 2015 a byl vytvořen ve spolupráci pěti organizací: *Age UK*, *Citizens Online*, *Clarion Futures* (součást *Clarioun Housing Group*), *Digital Unite* a *Scottish Council of Voluntary Organisations* (SCVO). Program je financován skrze *National Lottery Community Fund*, aby až do roku 2020 poskytoval výuku digitálních dovedností v rámci platformy *Digital Champions* a sdílel své výsledky a poznatky s ostatními partnery přes platformu *Community of Practise*. (GALLANT, 2019)

Všichni hlavní partneři *One Digital* organizují vlastní projekty digitální inkluze. Spolupracují při tom například s lokálními charitami, knihovnami a s experty v oblasti ne/zaměstnanosti, sociální péče, bydlení nebo péče o staré lidi. Od začátku svého počínání program *One Digital* spolupracoval s více než 2 700 organizacemi, pomohl přes 3 600 lidem stát se digitálním šampionem⁸ a skoro 37 000 lidem pomohl získat nové digitální dovednosti. (GALLANT, 2019)

Age UK je jeden z hlavních partnerů tohoto programu zabývající se přímo vzděláváním starších lidí v digitálních dovednostech. V první fázi programu (2016/2017) pobočky *Age UK Leicestershire & Rutland* a *Age UK Oxfordshire* vytrénovaly 160 digitálních šampionů a pomohly přesně 1 274 starším lidem vylepšit své digitální schopnosti. Na jaře 2019 bylo v programu *One Digital* angažováno osm poboček *Age UK*: *South Lakeland*, *Carlisle a Eden*, *Blackburn with Darwin*, *Lancashire*, *Herefordshire & Worcestershire*, *Gloucestershire*, *Leeds*, *Calderdale a Kirklees*. Cílem druhé fáze je vytrénovat dalších 420 digitálních šampionů a pomoci 12 600 seniorům. (Age UK, 2019c)

⁸ Nezisková organizace *Digital Unite* vytvořila v roce 2013 *Digital Champions Network* („sít digitálních šampionů“). Digitálním šampionem se může stát kdokoli v jakémkoli věku. Jsou to lidé, kteří pomáhají ostatním získat motivaci a dovednosti k používání Internetu v běžném životě. (Digital Unite, ©2018)

3.4.5 Get IT Together (BT Group Plc)

Get IT Together byl tříletý program britské nadnárodní telekomunikační společnosti *BT Group Plc* zaměřený na digitální inkluzi sociálně slabších a obyvatel rurálních komunit. Jedním z hlavních cílů programu bylo vést krátké IT kurzy pro seniory a dospělé, kteří hledají práci. Kurzy byly řízeny skrze charitativní organizaci *Citizens Online*, která spolupracovala s lokálními partnery na identifikaci místních skupin nejvíce ohrožených digitální exkluzí. (LAWLOR, 2014, str. 8)

Program započal v roce 2011 a byl tvořen 15 regionálními projekty v Anglii, Walesu, Skotsku i Severním Irsku. Některé projekty se soustředily pouze na městské oblasti (např. Leeds, Bristol nebo Plymouth) jiné na větší územní celky (např. Cornwall, Orkney, Gwynedd). Program byl rozdělen do pěti etap. První etapa tzv. „awareness raising“ zahrnovala navázání komunikace mezi komunitními centry, navštěvování schůzí s partnery a lokálních akcí. Druhou etapu tvořily sezení tzv. „taster sessions“, které obnášely školení a možnost vyzkoušení si práce s počítači, notebooky a tablety (tyto sezení trvaly zpravidla hodinu). Třetí etapou byly samotné výukové kurzy, které trvaly minimálně čtyři hodiny. Obsah kurzů byl tvořen na základě materiálů z výukových programů „BBC First Clic“ (volně dostupná příručka vytvořená pod záštitou rozhlasové a televizní společnosti BBC) nebo platformy „Learn My Way“ (od „Good Things Foundation“) a dalších zdrojů od společnosti *Digital Unite*. V rámci některých projektů byly vytvořeny vlastní výukové materiály (např. v projektu působícím v Gwynedd). Cílem dvou posledních etap bylo vytvoření evaluačních studií programu. Program pomohl celkem 24 498 lidem vylepšit své digitální dovednosti. (HARPER, 2015, str. 5-11)

3.4.6 Communities 2.0 (Welsh Co-Operative Centre)

Communities 2.0 byl strategický program digitální inkluze Waleské vlády (konkrétně oddělení *Digital Inclusion Unit*). Program byl externě řízen skrze konsorcium vedené neziskovou organizací *Wales Co-Operative Centre*, která podporuje ekonomický rozvoj Walesu a místních komunit od roku 1982. Společně s lokálními partnery se tato organizace zabývá vedením projektů zaměřujících se na vzdělávání a potírání sociálního vyloučení (včetně digitálního vyloučení). *Welsh Co-Operative Centre* je financován z Evropského fondu pro regionální rozvoj a Waleskou vládou. V některých případech projekty spolufinancuje také *Big Lottery Fund* a *Nationwide Foundation*. (Wales Co-operative Centre, ©2018)

Původně konsorcium tvořili další čtyři partneři: „*Carmarthenshire County Council*“, „*Novas Scarman*“ (později „*People Can*“), „*Pembrokeshire Association of Voluntary Services*“ a „*University of Glamorgan's George Ewart Evans Centre for Storytelling*“. (Welsh Government, 2015, s. 11)

Tento téměř šestiletý program probíhal od dubna 2009 do března 2015 a byl financován skrze Waleský úřad pro evropské dotace (*Welsh European Funding Office*) z Evropského fondu pro regionální rozvoj. Program se soustředil na digitální inkluzi komunit, malých a středních soukromých podniků i jednotlivců. Jedním z cílů programu bylo pomoci zhruba 20 000 jednotlivcům využívat informační a komunikační technologie. Cílovými skupinami byli senioři, lidé s postižením, lidé žijící v sociálním ubytování a nezaměstnaní. (Welsh Government, 2015, s. 11-12)

Program ke konci svého působení pomohl celkem 61 250 lidem. Přesně 34% z tohoto celku tvořili lidé staří 65 let a více) a 13% lidé staří 55-64 let (Welsh Government, 2015, s. 48-51). Výuka byla většinou vedena v neformálním prostředí. Například se odehrávala v knihovnách a komunitních centrech. Nové digitální znalosti a schopnosti byly předávány různým způsobem: strukturované kurzy (výukové materiály „*BBC First Clic*“ i vlastní materiály), neformální „*drop-in*“ sezení (jednorázové sezení na různá témata, při kterých byly také často řešeny konkrétní problémy jednotlivců) a informální aktivity zahrnující např. soutěže. (Welsh Government, 2015, s. 85-86)

Na program navázal od dubna 2015 nový program s názvem *Wales Digital Communities*. Ačkoli se také zaměřuje na digitální inkluzi, cíle a metody nového programu se od *Communities 2.0* liší. (Welsh Government, 2016b, s. 3)

3.4.7 Digital Age Project (LGNI)

Program *Digital Age Project* byl vytvořen v rámci aktivit organizace LGNI a probíhal v letech 2014 až 2016. Program se soustředil na území Severního Irska. Finanční zdroje zajistil *Big Lottery Fund* (od 2019 nazýván *National Lottery Community Fund*). Partneři programu, který byl rozdělen na dvě fáze, byly *Go ON NI* a *Ignite IT*. (LGNI, 2018, s. 1)

Cílem první fáze (2014-2016) bylo rozšíření přístupu k internetu a vytváření nových digitálních schopností seniorů žijících v bydlení s pečovatelskou službou („*sheltered housing*“). Tato fáze zahrnovala 10ti týdenní počítačové kurzy, které byly vedeny specialisty. Kurzy navštívilo celkem 409 seniorů z 37 domovů s pečovatelskou službou. Kromě kurzů se

také uskutečnilo několik mezigeneračních digitálních projektů, kterých se zúčastnilo 135 seniorů (z původních 409) a 219 mladých lidí (školáci) z lokálních škol či komunit. Cílem těchto projektů bylo vylepšení digitálních dovedností všech aktérů i prohloubení porozumění a komunikace mezi danými generacemi. V prvních dvou letech programu byla také vytvořena výuková příručka „Digital Age Toolkit“ (Learning and Work Institute, 2016, s. 4-5)

Druhá fáze, která probíhala v posledním roce programu (2017), se soustředila na spolupráci s lokálními základními školami a skupinami seniorů místo na spolupráci s lokálními domovy s pečovatelskou službou. Celkem se uskutečnilo osm projektů ve čtyřech severoirských oblastech. Opět se jednalo o mezigenerační digitální projekty, kterých se účastnilo 82 seniorů a 103 mladých lidí (školáci). Projekty druhé fáze využily příručku „Digital Age Toolkit“. (LGNI, 2018, s. 2-3)

3.4.8 Shrnutí programů

V rámci této práce bylo vybráno sedm programů zaměřených na rozvoj digitální gramotnosti. Všechny programy vznikly ve spolupráci nejméně dvou organizací a všechny programy zdůrazňovaly důležitost spolupráce i s dalšími institucemi (například lokálními úřady a firmami).

Kromě dvou programů (*Down Memory Lane*, *Get IT Together*) byly všechny programy podporovány určitým státním (převážně vládním) orgánem. Jednalo se o: *Department for Education*, *NHS England - NHS Digital*, *National Lottery Community Fund /Big Lottery Fund*, *Digital Inclusion Unite*. Podpora spočívala ve financování (*Future Digital Inclusion*, *Widening Digital Participatio*, *One Digital*, *Digital Age Project*) nebo v organizaci a poradenství (*Communities 2.0*). Ve dvou případech zajistily financování nevládní organizace. Jednalo se o neziskovou charitu Age UK (*Down Memory Lane*) a komerční společnost BT Group Plc. (*Get IT Together*), které zároveň programy iniciovaly a řídily. V jednom případě byl program financován skrze Evropský fond pro regionální rozvoj (*Communities 2.0*).

Čtyři programy působily na území celého Spojeného království (*Future Digital Inclusion*, *Widening Digital Participatio*, *One Digital*, *Get IT Together*). Jeden byl zaměřen pouze na území Anglie (*Down Memory Lane*), jeden na území Walesu (*Communities 2.0*) a jeden na území Severního Irska (*Digital Age Project*). Jen dva programy ještě pokračují (*Future Digital Inclusion*, *One Digital*). Ostatní programy jsou již uzavřeny nebo na ně navazují další programy s jinými názvy (*Communities 2.0*) a jinými cíli (*Widening Digital Participatio*).

Pouze jeden program (*Down Memory Lane*) byl určen výhradně seniorům. Mezi další cílové skupiny patřily: nezaměstnaní, lidé s postižením, příjemci sociálních dávek, lidí žijící v sociálním ubytování, etnické menšiny, lidé s nízkými kvalifikačními dovednostmi. V jednom případě (*Digital Age Project*) byli cílovou skupinou i mladí lidé (děti, školáci).

Největší z vybraných digitální programů (*Future Digital Inclusion*) pomohl přibližně 150 000 osob starších 65 let (15% z celkového počtu). Rozsahem nejmenší projekty a pomohly celkem 5895 (*Down Memory Lane*) a 409 (*Digital Age Project*) seniorům. Přestože u dvou programů není počet ani podíl seniorů znám (*One Digital, Get IT Together*), byla tato cílová skupiny zastoupena ve všech vybraných programech. Zbylé programy zaznamenaly: 21% osob starých 55-64 a 19% osob starých 65 let a více (*Widening Digital Participation*), 13% osoby v rozmezí 55-64 let a 34% lidé staří 65 a více (*Communities 2.0*).

Digitální znalosti byly předávány nejčastěji v rámci skupinových kurzů, na kterých byly využívány online výukové materiály (prostředky) – Learn My Way, BBC First Clic, Digital Age Toolkit. V rámci některých programů se konaly tzv. „drop-in sessions“ nebo „taster sessions“. Jednalo se o akce spíše jednorázového charakteru, popřípadě několik akcí, které na sebe obsahově nenavazovaly (*Down Memory Lane, Get IT Together, Communities 2.0*). V některých případech výuku vedl odborně vyškolený pracovník (*Digital Age Project*). V dalších případech si navzájem pomáhali starší a novější účastníci kurzů (*One Digital – Digital Champions*).

Tabulka 2 Srovnání programů

	Iniciátor – vykonavatel	financuje (hl. zdroj)	období	oblast	cílové skupiny	účastníci (počet)	forma výuky
Future Digital Inclusion	Good Things Foundation (Online Centres Network)	Department for Education	2014 - doposud	Anglie, Wales, Skotsko, Severní Irsko	nezaměstnaní, lidé s nízkými dovednostmi, lidé s postižením, lidé v důchodu	1 mil (17% důchodci, 15% osoby 65+)	skupinové kurzy a 1to1 sezení* („Learn My Way“)
Widening Digital Participation	Good Things Foundation (Online Centres Network), NHS England	NHS Digital (National Health Service)	2013 - 2016 (Phase 1)	Anglie, Wales, Skotsko, Severní Irsko	příjemci soc. dávek, postižení, nezaměstnaní, lidé 65+, etnické menšiny	221 941 (21% osoby staří 55- 64, 19% lidé 65+)	skupinové k. („Learn My Way“ - zaměřené na zdravotní služby)
Down Memory Lane	Age UK: Camden, Derby & Derbyshire, Exeter, Gloucestershire, South Tyneside and Sunderland	Age UK	April 2014 – October 2014	Anglie	senioři	3 817, 1 707, 371	„Pop up events“, „Taster Sessions“, „Experience Sessions“ (= skupinové k)
One Digital	Age UK, Citizens Online, Clarion Futures, Digital Unite, SCVO	National Lottery Community Fund (NLCF)	2015 - doposud	Anglie, Wales, Skotsko, Severní Irsko	Není specifikováno (senioři zahrnutí)	36 900	Platforma „Digital Champions“
Get IT Together	BT Group Plc, Citizens Online	BT	2011 – 2014	Anglie, Wales, Skotsko, Severní Irsko	Starší lidé, Lidé hledající práci	20 495	„taster sessions“, skupinové kurzy (BBC First Clic, Learn...)
Communities 2.0	Digital Inclusion Unite (Welsh Government), Wales Co- operative Centrum	European Regional, Develop. Fund	April 2009 – March 2015	Wales	Starší lidé, lidé s postižením, lidé žijící v sociálním bydlení, nezaměstnaní	61 250 (13% osoby 55- 64, 34% 65+)	Skupinové k., „drop-in“ sezení
Digital Age Project	Linking Generation NI, Ignite IT	Big Lottery Fund (NLCF)	2014 – 2017	Severní Irsko	Senioři (a mladí lidé)	409 seniorů (2014- 2016)	Skupinové kurzy („Digital Age Toolkit“)

*1-to-1 jsou konzultace lektora a účastníka kurzu

4 Česká republika

4.1 Strategie

4.1.1 Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020

Strategie Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), která navazuje na tzv. *Bílou knihu (Národní program rozvoje vzdělávání ČR z roku 2001)* a která se stala základem české vzdělávací politiky do roku 2020, byla schválena usnesením české vlády v červenci 2014. Stanovuje tři průřezové priority: snižovat nerovnosti ve vzdělávání, podporovat kvalitní výuku a učitele jako její klíčový předpoklad, odpovědně a efektivně řídit vzdělávací systém. (MŠMT, 2014, s. 3)

V rámci priority *Snižování nerovnosti ve vzdělání* strategie mimo jiné zmiňuje podporu dostupnosti a kvality dalšího vzdělávání dospělých „... *podporovat a rozvíjet práci škol, školských zařízení a knihoven jako center celoživotního učení, která poskytují nejen počáteční vzdělávání pro žáky a studenty, ale i širokou nabídku dalšího vzdělávání (profesního, zájmového, občanského, rekvalifikací) zaměřeného na dospělou populaci, včetně seniorů ...*“ (s. 22-23).

4.1.2 Strategie celoživotního učení

Strategie celoživotního učení vznikla v roce 2007 ve spolupráci MŠMT a Národního ústavu odborného vzdělávání. Tato strategie se stala výchozím programovým dokumentem v oblasti celoživotního učení na léta 2007 až 2015, na kterou navazují další průřezové a dílčí koncepce či politiky. (MŠMT, 2007, s. 4-5)

Strategie se nejprve zabývá samotným pojmem „celoživotní učení“. Dále analyzuje současný stav v ČR (např. z hlediska makroekonomické situace, demografického vývoje a vzdělanostní struktury obyvatelstva). Další část dokumentu se věnuje hlavním strategickým směrům, kterým by měla být věnována pozornost v následujících letech. Například se zde zmiňuje podpora rovného přístupu a dostupnost vzdělávání nebo rozvíjení funkční gramotnosti a klíčových schopností, které zahrnují „*používání informačních a komunikačních technologií, komunikativní kompetence*“ (s. 58). V poslední části je sledována provázanost *Strategie* a operačních programů *Vzdělávání pro konkurenceschopnost* a *Lidské zdroje a zaměstnanost*. V této části je zmíněna podpora vzdělávání jednotlivců v oblasti obecných i

odborných kompetenci (např. jazykové, IT a podnikatelské dovednosti) v rámci dalšího vzdělávání⁹ (s. 82).

4.1.3 Digitální Česko 2.0

Strategie Ministerstva průmyslu a obchodu (MPO) *Digitální Česko 2.0 – Cesta k digitální ekonomice* byla schválena v březnu 2013 a vytyčuje osm hlavních cílů vlády do roku 2020. Jedním z nich je i „*zvyšování dostupnosti ICT¹⁰ pro všechny bez ohledu na lokalitu, sociální postavení nebo zdravotní postižení a podpora celoživotního vzdělávání za účelem posílení digitální gramotnosti*“ (MPO, 2013, s. 5). Cíle strategie mají být řešena pomocí 17 stanovených opatření.

Řešení tohoto cíle je rozpracováno v kapitole „Digitální gramotnost, elektronické dovednosti“. Strategie např. ukládá „*vypracování strategie pro zvýšení digitální gramotnosti a rozvoj elektronických dovedností občanů*“ (s. 53). Také se zde zmiňuje potřeba začlenění osob vyloučených z informační společnosti, kterými jsou myšleni převážně „*senioři, osoby s postižením, některé pečující osoby, osoby s nízkým příjmem a s nízkým vzděláním*“ (s. 51) a tím dosažení snížení digitální propasti.

4.1.4 Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015-2020

Strategii digitální gramotnosti ČR na období 2015-2020 vytvořilo Ministerstvo prací a sociálních věcí (MPSV) společně s MŠMT. Zahrnuje šest strategických okruhů. Tyto okruhy postupně představují cíle a konkrétní opatření vedoucí ke zvýšení úrovně digitální gramotnosti. (MPSV, 2015, s. 4)

Okruh číslo 4., který se zabývá „Sociální začleňováním“, se věnuje digitálním technologiím a digitální gramotnosti z hlediska jednotlivců ohrožených sociálním vyloučením. Jako konkrétní nejvíce ohrožené skupiny označuje: „*seniory, osoby se zdravotním postižením, osoby s duševním onemocněním, etnické menšiny, jednotlivce i lokality ohrožených chudobou*“ (s. 46).

Jedním z navrhovaných strategických cílů je pomoci sociálně a digitálně vyloučeným osobám využívat digitální technologie a zlepšit tak jejich postavení ve společnosti. Dále pak vymezuje tři specifické cíle: zvýšit dostupnost digitálních technologií a motivaci využívat tyto technologie u osob s nízkým sociálním statutem a zároveň snížit podíl digitálně

⁹ Dalším vzděláváním je myšleno vzdělávání, které probíhá po prvním vstupu vzdělávajícího na trh práce.

¹⁰ ICT Information and Communication Technologies

negramotných/vyloučených v populaci. Jako konkrétní opatření navrhuje strategie například „podporu dostupnosti digitálních center“ (knihovna, komunitní centrum) nebo „realizace digitálního vzdělávání v sociálně relevantních vzdělávacích kurzech“ (s. 50-52).

4.1.5 Shrnutí strategií

V rámci strategií ČR byly vybrány čtyři dokumenty zaměřující se na vzdělávání. Dvě z těchto strategií vypracovalo MŠMT a zbylé dvě připravilo MPO nebo MPSV. Pouze jedna ze strategií, která byla naplánována na léta 2007-2015, nebyla aktuální. Ostatní jsou platné do roku 2020.

Všechny vybrané strategie se do určité míry dotýkají problematiky vzdělávání dospělých, včetně seniorů. Jedna ze strategií se blíže nezmiňuje konkrétně o digitálním/informačním vzdělávání dospělých nebo digitální inkluzi. Nicméně zahrnuje kapitolu o snižování nerovnosti ve vzdělání, respektive podpoře dostupnosti a kvality dalšího vzdělávání pro všechny občany ČR (viz. 4.1.2.). Další ze strategií se zavazuje podporovat rozvíjení funkční gramotnosti (do které patří i informační/digitální gramotnost) a další klíčové kompetence v rámci celoživotního vzdělávání (viz. 4.1.1.). Dvě zbývající strategie věnují digitálními/informačnímu vzdělávání alespoň jednu celou kapitolu/část.

V těchto dvou dokumentech jsou jako skupiny nejvíce ohrožené digitální exkluzí definováni: senioři, osoby s postižením, pečující osoby, osoby s nízkým příjmem a s nízkým vzděláním, osoby se zdravotním postižením, osoby s duševním postižením, etnické menšiny, jednotlivci i lokality ohrožené chudobou.

Tabulka 3 Shrnutí strategií

	autor/ odpovědný orgán	období	Zabývá se podporou vzdělávání seniorů/ dospělých	část zmiňující digitální/ informační vzdělávání (digitální inkluzi)	Identifikuje digitálně vyloučené skupiny	zmiňuje podporu digi./inform. vzdělávání dospělých (včetně seniorů)
Strategie celoživotního učení	MŠMT; Národní ústav odborného vzdělávání	2007-2015	Ano	3.2 Hlavní strategické směry: Funkční gramotnost	-	Ano (funkční gramotnost)
Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020	MŠMT	2014-2020	Ano	(Podporovat dostupnost a kvalitu dalšího vzdělávání)	-	-

Digitální Česko 2.0	MPO	2013-2020	Ano	5.6 Digitální gramotnost, elektronické dovednosti	Senioři, osoby s postižením, pečující osoby, osoby s nízkým příjmem a s nízkým vzděláním	Ano (vypracování strategie digi. vzdělávání, podpora digitální inkluzi)
Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015-2020	MPSV	2015-2020	Ano	Digi. vzdělávání - celý dokument digi. inkluzi - 4.3. Strategický cíl 3: Sociální začleňování	Senioři, osoby se zdravotním postižením, osoby s duševním postižením, etnické menšiny; jednotlivci i lokality ohrožené chudobou	Ano (podpora dostupnosti digitálních center, podpora kurzů digi. vzdělávání)

4.2 Univerzity a akademie třetího věku

První instituce zaměřené na vzdělávání seniorů byly kluby aktivního stáří nebo akademie třetího věku (první A3V v ČR byla založena v roce 1983 v Přerově). Původně byly zakládány Československým červeným křížem. Postupem času se některé A3V začaly přetvářet do Univerzit třetího věku. (TOMCZYK, 2015, s. 58)

Univerzity třetího věku v ČR jsou instituce, které nabízejí a provozují vzdělávání občanů v důchodovém věku na vysokoškolské úrovni. První U3V vznikla v Československu při Univerzitě Palackého v Olomouci v roce 1986. Od roku 1993 jsou tyto instituce v ČR sdruženy pod Asociaci Univerzit třetího věku (AU3V), která se stará o vzájemnou informovanost svých členů a také udržuje kontakty s vedoucími evropskými organizacemi působícími v oblasti vzdělávání seniorů (např. EFOS – European Federation of Older Students).

Dle údajů AU3V bylo v akademickém roce 2016/2017 nabízeno přes 1400 kurzů. Na konci roku 2019 bylo členy asociace přes 43 institucí, tj. 23 univerzit, na kterých studovalo přes 50 000 studentů (AU3V, b.r.). Financování programů U3V je vícezdrojové. Konkrétně pochází z ministerské dotace, zápisného do kurzu (které se na různých školách i fakultách liší) a podpory z prostředků školy realizující program U3V. (VAVŘÍN, 2019, s. 36)

Podmínkou pro vstup do kurzů je většinou věk nad 55 až 60 let a v mnohých případech vzdělání ukončené maturitní zkouškou. Studium U3V v ČR je podobné klasické výuce na vysoké škole. Výuka na většině U3V probíhá ve formálním prostředí univerzitních prostorů.

Posluchači docházejí na přednášky i několikrát týdně. Kurzy trvají v rozmezí 1-4 semestrů. Podmínky úspěšného absolvování studia se také liší. V některých případech je podmínkou řádná docházka, někdy musejí studenti splnit test nebo vypracovat závěrečnou práci. Absolventi však nezískávají VŠ diplomy ani tituly, nýbrž pouze certifikát dosvědčující absolvování kurzu. Po celou dobu studia také nemají ze zákona statut studenta. (KEMÉNYOVÁ, 2019)

Kromě U3V existuje také tzv. virtuální univerzita třetího věku. Jedná se o formu celoživotního vzdělávání určenou pro posluchače/studenty, kteří z různých důvodů nemohou navštěvovat klasické kurzy U3V. V ČR je VU3V organizována Provozně ekonomickou fakultou České zemědělské univerzity.

4.2.1 U3V kurzy

Nejširší nabídku kurzů pro seniory se zaměřením na informační nebo digitální gramotnost nabízí v současnosti České vysoké učení technické. Nabídka zahrnuje kurzy pro začátečníky – například „*Základy práce s PC*“, „*Nebojte se počítače*“ nebo „*Tablety prakticky*“. Dále nabízejí kurzy, které se zaměřují na konkrétní oblast – například „*Správa souborů na počítači*“, „*Pracujeme s textem - Word*“ nebo „*Pracujeme s tabulky a číslly – Excel*“. Pro pokročilejší zájemce nabízejí například program „*Tvorba a správa webu*“ nebo „*Hrajeme si s Linuxem*“.

Také na Univerzitě Karlově existuje škála relevantních kurzů U3V. V akademickém roce 2019/2020 se jedná například o kurzy: „*Základy práce na počítači*“, „*Pokročilejší práce na počítači – Word + Excel*“ (MFF) „*Ovládnání a využití chytrého telefonu Android a online agenda pro seniory*“ (PedF) nebo „*Mosty přes digitální propast pro seniory I. a II.*“ (FF). UK nabízejí i kurzy jako „*Kurzy sebeobrany: manipulace v médiích*“ (FSV) nebo „*Knihovna v době Internetu*“, jejichž obsahová náplň s informační gramotností také souvisí. V rámci U3V se vyskytují i kurzy zacílené na zlepšení paměti či zpracovávání informací. Kurz tohoto typu nabízí například Slezská univerzita v Opavě s názvem „*Využití mnemotechnických pomůcek v každodenním životě*“ nebo Univerzita Jana Evangelisty Purkyně „*Trénování paměti*“

Délka trvání programů se liší dle univerzity, fakulty i konkrétních kurzů. Vyskytují se kurzy, které trvají semestr nebo i dva a více let. Například „*Život s počítačem*“, který nabízí Vysoká škola chemicko technologická, je dvouletý program. Například Vysoké učení technické v Brně naopak uskutečňuje jednosemestrální počítačové kurzy.

Univerzity také připravují víceleté programy, které se často skládají z přednášek z různých oborů. Mendelova univerzita v Brně nabízí dvouleté a tříleté studium, které mj. zahrnuje i jednu přednášku „*Základy bezpečného používání Internetových služeb pro neinformatiky*“ (MU Institut celoživotního vzdělávání). Ekonomicko-správní fakulta Univerzity v Pardubicích také ucelený jednoletý program U3V, který zahrnuje jednorázovou přednášku „*Seniorem v digitálním světě*“.

4.3 Vzdělávání v knihovnách a komunitních centrech

V ČR existuje jedna z nejhustších sítí knihoven na světě. Řada veřejných městských nebo krajských knihoven nabízí různé vzdělávací kurzy, které v mnohých případech zahrnuje i kurz zaměřený na informační technologie. K účasti je v některých případech nutná registrace v knihovně, která kurz pořádá. Kurzy mohou být nabízeny za poplatek i zdarma. Liší se také dle cílové skupiny (např. kurzy pro seniory, pro dospělé, pro občany hledající práci, pro začátečníky, pro pokročilé). Oproti programům a seminářům U3V jsou spíše krátkodobé.

Kromě knihoven se v ČR vzděláváním seniorů zabývá i řada komunitních center. Například mezigenerační dobrovolnické centrum *Totem* v Plzni registrované jako občanské sdružení od roku 1999. Náplní práce centra jsou sociálně aktivizační služby, programy a projekty pro seniory a rodiny s dětmi. Jedním z dlouhodobých cílů centra je zapojení seniorů do společenského života a jejich duševní a fyzický rozvoj (TOTEM, 2015)

Spolek je dlouhodobě finančně či jiným způsobem (dary služby) podporován ze strany Evropské unie (např. Evropský sociální fond, Evropský fond pro regionální rozvoj), státní správy (např. MPSV) a veřejné správy (Městský obvod Plzeň 1). Podporu získávají také od nadací (Nadace ČEZ) a komerčních firem (Kooperativa). (TOTEM, b.r.)

V rámci služeb pro seniory nabízejí kromě programů Akademie třetího věku také řadu kurzů. Na rozdíl od Akademie programů jsou tyto kurzy krátkodobé – z pravidla 8-10 lekcí. V oblasti zájmu o informační technologie aktuálně nabízejí počítačové kurzy (např. *Počítač jako parťák*, *Orientuji se a sdílím s přáteli*) a kurzy práce s chytrým telefonem (*Spolu krok po kroku*, *Propojím se s ostatními*). Výuka probíhá v prostorách centra pod vedením lektora a uchazeči platí kurzovné. (TOTEM, b.r.)

4.4 Další vzdělávací organizace, programy a služby

4.4.1 Akademie pro seniory (Elpida)

Elpida je obecně prospěšná organizace, která byla založena v roce 2002 a která se zaměřuje na podporu aktivního života seniorů (z pravidla osob starých 55 let a více). Organizace je financována skrze vlastní výnosy (kurzovné, tržby z prodeje časopisu, atd.), ale také pomocí darů a dotací z veřejných zdrojů. V roce 2017 například získala dotace od MPSV nebo od Magistrátu hlavního města Prahy a dalších úřadů městských částí Prahy. (Elpida, 2017)

Organizace uskutečňuje řadu projektů a provozuje tzv. *Akademii pro seniory*. Akademie nabízí širokou škálu vzdělávacích kurzů a přednášek (počítačové nebo jazykové kurzy, pohybové kurzy - cvičení, cyklus přednášek o zdraví a další tematické přednášky). Výuka, která probíhá v *Centru Elpida* působící ve dvou pražských lokalitách, je vedena školenými lektory. Účastníci platí kurzovné (kromě poradenství a některých tematických přednášek, které jsou zdarma). (Elpida,b.r.)

V rámci kurzů zaměřených na počítačové dovednosti, nabízí akademie kurzy pro začátečníky (*Začínáme s PC I a II, Začínáme s tabletem, Android akademi*) i pokročilé (*Velký opakovací kurz PC II*) nebo kratší specificky zaměřené semináře například na úpravu digitální fotografie, používání sociálních sítí, práce s Wordem a Excelem, sestavování rodokmenu a jiné (*Rodinná historie, Senioři píší Wiki, WhatsApp, Facebook poradna*). Kromě počítačových kurzů a seminářů je také možné využít poradny pro PC, tablety a chytré telefony. Jednotlivci s konkrétními problémy si mohou domluvit individuální konzultace nebo získat radu telefonicky či skrze emailovou komunikaci. (Elpida,b.r.)

4.4.2 Sociálně aktivizační služba Lifetool (Lifetool/Diakonie)

LIFEttool je obecně prospěšná společnost s mateřským sídlem v rakouském Linci, která si klade za cíl pomáhat uživatelům využívat pomůcek pro usnadnění komunikace a bezbariérové používání počítače. Zřizovatel spolku *Diakonie* je Česká bratrská církev evangelická. Organizace se zaměřuje na poskytování sociálních služeb a specializuje se ve speciálním školství. Provozuje více než 140 zařízení ve 13 krajích. (DIAKONIE, © 2019).

Ve spolupráci neziskové organizace *LIFEttool a Diakonie* vznikl v roce 2009 program *Sociálně aktivizační služby Lifetool*, který pomáhá seniorům, osobám se zdravotním

postižením, dětem i dospělým v rozvoji komunikačních schopností a technik a tím také podporuje jejich začlenění do společnosti. (Lifetool, b.r.)

Jednou ze služeb *Lifetool* je *Digi klub pro seniory*, který pořádá speciálně vzdělávací školení v ovládní moderních technologií. Výuka probíhá ve skupinové nebo individuální formě v komunitním centru v Praze (momentálně na dvou místech) a je zdarma pro všechny účastníky. Pro začátečníky i pokročilé aktuálně nabízí *Školení v ovládní tabletu (Android, Apple)*, které kromě osvětlení ovládní zahrnuje i rady ohledně vhodných aplikací či bezpečné komunikace na internetu. (Lifetool, b.r.)

4.4.3 Senioři komunikují (Nadační fond Klausových)

Senioři komunikují je program z roku 2007, jehož cílem je pomáhat starším lidem vzdělávat se v oblasti moderních komunikačních technologií, který je organizován v rámci celé ČR. Program vznikl pod záštitou Nadačního fondu manželů Livie a Václava Klausových, který podporuje různé projekty zaměřené na vzdělání. Do programů je dále zapojeno několik partnerů: Nadace České spořitelny, některé pobočky České spořitelny a Nadace fondu Veolia. (HUBÁLEK, 2018)

Jelikož je jedním z největších partnerů programů Nadace České spořitelny, je obsahem výuky nejen seznámení a ovládní informačních technologií, ale také rady ohledně internetového bankovníctví. Účast na kurzech i individuální poradenství je poskytováno zcela zdarma. V roce 2018 se konal již 12. ročník, který byl zaměřený na mobilní technologie (tablety, chytré telefony, dotykové telefony a notebooky). Jednalo se o krátkodobé intenzivní kurzy (celkem 12 hodin za tři dny). Součástí projektu bylo i individuální poradenství. Celkem bylo realizováno 19 kurzů ve vybraných pobočkách České spořitelny a dalších organizacích. Výuku vedli profesionální lektori ze spolku *Moudrá sovička*. (HUBÁLEK, 2018)

5 Celkové srovnání VB a ČR

5.1 Podmínky vzdělávání

Rozloha, počet obyvatel a podíl seniorů ve společnosti jsou faktory, které mají vliv na organizaci, financování a šíři (robustnost) programů a projektů vzdělávání v dané lokaci. Například počet obyvatel ve VB, který značně převyšuje počet obyvatel ČR, se také odrazil v širším pojetí vzdělávacích celonárodních programů ve VB (např. *Future Digital Inclusion*, podkapitola 3.4.1).

S rozlohou a počtem obyvatel souvisí dále členitost a celkové uspořádání státu. V rámci VB se vyskytují čtyři vlády, jejich ministerstva a úřady (britská, skotská, waleská, severoirská), které produkují vlastní politiky a vlastní strategie. Vzhledem k tomu bylo v rámci VB vybráno šest vzdělávacích strategií (za každý územní celek alespoň jedna strategie). Oproti tomu v rámci ČR, která není takto členěná, byly vybrány pouze dvě digitální strategie a dvě strategie, které se týkají vzdělávání obecně.

5.2 Strategie vzdělávání

V rámci této práce bylo vybráno celkem deset strategií, které se vztahovaly ke vzdělávání (ČR: *Strategie celoživotního učení*), přímo k digitálnímu vzdělávání (ČR: *Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015-2020*), k digitální inkluzi (VB: *Government Digital Inclusion Strategy*) nebo byly obecně zaměřené na problematiku potřeby digitalizace v rámci celé společnosti (ČR: *Digitalní Česko 2.0*, VB: *UK Digital Strategy*).

Autory digitálních strategií byly vládní agentury – úřad vlády, ministerstva, popřípadě různá oddělení. V ČR vznikaly tyto strategie pod záštitou MŠMT, MPO nebo MPSV. V rámci VB nebylo za žádnou strategii zodpovědné tamní ministerstvo školství.

Téměř všechny vybrané strategie nějakým způsobem reflektovaly problém digitálního vyloučení a potřebu rozvoje digitální gramotnosti u ohrožených skupin. V rámci rozvoje digitální gramotnosti nebo zmenšování digitálního vyloučení se všechny dané strategie VB shodovaly na potřebě mezisektorové spolupráce a vzájemné podpoře různých programů (viz. 3.1.7).

Ve strategiích, které se blíže zabývaly digitálním vyloučením, byly jako skupiny nejvíce ohrožené sociální exkluzí, identifikováni: senioři, nezaměstnaní, lidé s nízkými příjmy, lidé s postižením, nemocní lidé, lidé žijící v sociálním bydlení, lidé s duševním postižením, lidé žijící v odlehlých a okrajových lokalitách nebo etnické menšiny.

5.3 Nástroje pro rozvoj vzdělávání

Nástroje rozvoje informační a digitální gramotnosti obyvatel a zmenšování digitálního vyloučení lze v obou zemích dělit do tří kategorií: státní/regionální politiky a strategie, vzdělávací instituce a organizace, konkrétní programy a projekty.

Státní nebo regionální politické programy a strategie vytvářejí základ pro rozvoj digitálního vzdělávání obyvatelstva. Strategie různými způsoby shrnují stav společnosti s ohledem na dané téma a navrhují konkrétní opatření, které povedou k řešení nebo vylepšení daných problémů. V případě této práce vybrané strategie přislíbují podporu organizací a programů řešících digitální inkluzi. Například *UK Digital Strategy (VB)* přislíbuje finanční podporu programu *Future Digital Inclusion* a *Delivering Digital Inclusion: A Strategic Framework for Wales (VB)* přislíbuje podporu *Digital Communities Wales*. V ČR *Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015-2020* zmiňuje podporu dostupnosti digitálních center, podpora kurzů a digitálního vzdělávání.

Dalším nástrojem jsou různé druhy organizací, které organizují nebo podporují programy/projekty digitálního vzdělávání seniorů. Přestože se v obou zemích angažují ve vzdělávání seniorů podobné organizace, jejich metody a postupy jsou často odlišné. Například ve VB se vyskytují organizace jako *Age UK* nebo *NI Libraries*, které zastřešují řadu regionálních poboček. Všechny pobočky těchto organizací jsou navzájem úzce propojené a nabízejí např. stejné vzdělávací kurzy na řadě pobočkách (*NI Libraries* – viz. 3.3) nebo aktivně zapojují seniory do vlastních projektů v rámci několika poboček (*Age UK – Down Memory Lane* – viz.3.4.3).

Hlavními představiteli organizací poskytující komplexní vzdělávací programy pro seniory v ČR jsou zřejmě VŠ, které nabízejí programy Univerzity třetího věku. Dále jsou tu knihovny a různá komunitní centra, poskytující vzdělávací kurzy (*Totem*). Kurzy poskytují i spolky, neziskové i výdělečné organizace (*Elpida, Diakonie*). Ve vzdělávání seniorů se angažují také nadace a charitativní organizace, které mohou podporovat konkrétní projekty nebo činnosti jiné organizace (*Senioři komunikují – Nadace manželů Klausových*). V rámci VB se jedná o podobné druhy organizací. Existují zde *Universities of Third Age*, které jsou ale na rozdíl od ČR v mnoha případech na běžných univerzitách nezávislé a fungují na základě zcela jiných principů. I zdejší knihovny a komunitní centra (tzv. online centres network) mohou poskytovat služby v této oblasti. V neposlední řadě jsou tu charitativní organizace (*Good Things Foundation, Age UK*) a sociálně rozvojové spolky (*Welas Co-operative*).

Posledním nástrojem rozvoje jsou samotné programy a projekty digitálního a informačního vzdělávání seniorů. V první řadě se jedná o konkrétní programy U3V nebo U3A, které probíhají jinak ve VB i ČR. Dále jsou tu kurzy knihoven, komunitních center popřípadě vzdělávacích center (nepočítaje komerční výukové kurzy). Pro VB bylo na rozdíl od ČR typický hojný výskyt velkých celonárodních nebo alespoň regionálních programů a projektů, které se ve většině případů vyznačovaly jasně definovanou cílovou skupinou, neformálním přístupem k výuce a vzájemnou spoluprací více subjektů z veřejného i soukromého sektoru (viz. 3.4.8).

5.4 Podpora a financování vzdělávání

Jak ve VB tak i v ČR byly v předcházejících kapitolách zmíněny státem podporované programy. V ČR se typicky jedná o U3V. Naopak ve VB jsou U3A organizovány jako dobrovolnické organizace, které nepodléhají žádným vnějším vyhlášením a samofinancují se. Nicméně velké množství z vybraných celonárodních nebo regionálních programů VB bylo dotováno skrze veřejné zdroje (např. *Future Digital Inclusion*) a některé tyto projekty byly různými státními agenturami podporovány taky z organizačního nebo poradenského hlediska (např. *One Digital*).

Kromě státní podpory spoléhají některé programy i na podporu organizací ze soukromého sektoru, například program *Senioři komunikují*, který vzniká ve spolupráci s Českou spořitelnou. Také výukové Centrum Elpida získává příspěvky od soukromých společností. Jeden z vybraných programů UK byl financován zcela z prostředků velké komerční společnosti (*Get IT Together – mediální společnost BT Group plc.*).

5.5 Forma a přístup k výuce

Velké rozdíly v rámci programů vzdělávání seniorů lze pozorovat z hlediska zvoleného přístupu i formě studia. Zatímco v ČR probíhá většina programů nebo kurzů ve formálním prostředí (škola, výukové centrum, prostory knihoven) ve VB se výuka koná i v neformálních prostorách (např. kavárny, vlastní bydlení – viz. 3.2.). Délka kurzů i programů je individuální. Nicméně programy U3V (i některé programy U3A) zpravidla trvají déle (jeden až čtyři semestry).

Samotná forma výuky je v mnoha případech jiná. V ČR jsou kurzy a programy vedeny zpravidla proškoleným odborníkem, který může vést skupinové kurzy i poskytovat individuální porady. Takto alespoň probíhá výuka na většině U3V a v dalších vzdělávacích programech. Oproti tomu ve VB je mnohých případech výuka koncipována jako tzv. „peer-to-peer

learning“, tj. učení se od sebe navzájem. Tento přístup je uplatňován zejména v rámci U3A, kde jsou kurzy často označovány spíše jako zájmové skupiny. Také některé z vybraných projektů VB byly založeny na tomto principu (např. *One Digital*). Zajímavostí jsou pak knihovny v Severním Irsku, které poskytují přístup k informačním technologiím a internetu a zároveň nabízí asistenci při samo vzdělávacích kurzech vedených skrze online výukové materiály programy (viz. 3.3.).

5.6 Nabídka programů a kurzů z hlediska zaměření

Kromě demografických a geografických údajů je také důležité zmínit stav vzdělanosti seniorského obyvatelstva, která je jedním z ukazatelů vyspělosti daného státu. V předchozích kapitolách (viz. podkapitola 2.3) bylo zmíněno, že ve se VB vyskytuje větší podíl seniorů se základními a pokročilými digitálními schopnostmi než v ČR. I tento fakt může mít potencionálně vliv na potřebu dalšího vzdělávání a nabídku a zaměření programů a kurzů. Nicméně v případě širší nabídky programů, projektů a kurzů vybraných pro tuto práci se nevyskytují zásadní odlišnosti.

V obou případech jsou dostupné, jak kurzy pro začátečníky, tak i pro pokročilé. Kurzy a programy pro začátečníky jsou často zaměřeny na základní ovládnání počítačů, mobilních telefonů, tabletů nebo notebooků. Pro pokročilé se objevují kurzy a programy zaměřené na specifickou oblast – např. programování nebo užívání Wordu a Excelu. V rámci některých programů nebo kurzů se objevují témata jako bezpečnost na internetu nebo internetové bankovníctví.

5.7 Shrnutí

Ačkoli práce nezahrnuje vyčerpávající a kompletní přehled všech programů a organizací zapojených do rozvoje digitální a informační gramotnosti seniorů, lze z vybraných programů a organizací vyvodit celkový přístup k dané problematice.

Při srovnání byly identifikovány tři nástroje rozvoje vzdělávání – strategie, organizace, programy. V obou zemích byly představeny a srovnány zástupci těchto nástrojů (viz. 5.3). Zásadní rozdíly se vyskytovaly například v pojetí samotných programů a kurzů z hlediska výuky, respektive z hlediska formy výuky. V ČR převažuje formální přístup ke vzdělávání (i co se týče vzdělávání v třetím věku, tj. nekvalifikační) - kvalifikovaní/školení lektoři a formální prostředí. Ve VB se klade důraz na volnější průběh - „peer-to-peer learning“, neformální prostředí výuky.

Financování programů a organizací je také v obou případech podobné. Většinou se jedná o více zdrojové financování – z veřejného i soukromého sektoru. Finanční zajištění pouze ze soukromého sektoru bylo v rámci vybraných programů zaznamenáno jen u jednoho programu (*Get IT Together*).

Co se týče nabízeného zaměření programů a projektů, ačkoli dle statistických údajů žije ve VB větší podíl seniorů se základním a pokročilým digitálním vzděláním, nabídka programů se v obou zemích příliš neliší.

	VB	ČR
Počet obyvatel/podíl seniorů*	66 mil/18%	10,6 mil/19%
Podíl digitálně vzdělaných seniorů (základní dovednosti/pokročilý)	61%/42%	43%/19%
Nástroj 1.: Strategie	6	4
Nástroj 2.: Organizace	U3A, online centres network, knihovny, další organizace (Age UK)	VŠ, knihovny, komunitní centra (např. Totem) a další organizace (Elpida)
Nástroj 3: Programy	Zájmové skupiny a kurzy U3A; kurzy knihoven a vzdělávacích organizací; další programy (např. Future Digital Inclusion)	Programy a kurzy U3V; kurzy knihoven a vzdělávacích organizací; další programy (např. Senioři komunikují)
Financováno	Veřejné zdroje (např. Widening Digital Participation), soukromý sektor (např. Get IT Together)	Veřejné zdroje (např. U3A), soukromý sektor (např. Senioři komunikují)
Forma výuky	Spíše neformální: „peer-to-peer“ learning	Neformální: školení lektori
Zaměření	Pro začátečníky (ovládání infor. technologií); pokročilé - specifické	Pro začátečníky (ovládání infor. technologií); pokročilé - specifické

*(Údaje z kapitol 2.1.1 a 2.1.2)

Závěr

Práce se skládala ze dvou částí. V první části byly nejprve definovány klíčové pojmy: *senior*, *gerontagogika*, *celoživotní vzdělávání*, *informační společnost*, *digitální propast* nebo *informační a digitální gramotnost*. Také byl v této části shrnut stav v ČR a ve VB z hlediska demografické struktury obyvatelstva, socioekonomické situace a úrovně digitální gramotnosti. V závěru první části byly popsány výzvy a problémy seniora, které sebou přináší neustálý technologický rozvoj života v 21. století.

Druhá část práce se nejdříve zaměřila na informační a digitální vzdělávání seniorů ve VB. Byl zde analyzován a shrnut obsah šesti vybraných digitálních strategií VB. Dále byly popsány organizace rozvíjející digitální vzdělávání seniorů (např. *Universities of Third Age*). V další podkapitole byly shrnuty činnosti a konkrétní programy dalších organizací (např. projekt *Future Digital Inclusion*, nebo organizace *Age UK*).

Následně se práce soustředila na informační a digitální vzdělávání v ČR. Obdobně jako v předchozí části, byly i zde nejdříve analyzovány čtyři strategie zaměřené na vzdělávání. Dále se práce věnovala Univerzitám a Akademiím třetího věku a dalším institucím, jejichž činnosti zahrnují vzdělávání seniorů (knihovny, komunitní centra). V závěru byly představeny tři vybrané české projekty a programy cílené mimo jiné na digitální vzdělávání seniorů (např. *Sociálně aktivační služba LIFEtool*).

Poslední kapitola obsahuje srovnání podmínek a celkového přístupu ke vzdělávání informační a digitální gramotnosti seniorů ve VB a v ČR z hlediska demografických údajů, úrovně digitální gramotnosti seniorů, vybraných strategií, nástrojů rozvoje vzdělávání, podpory a financování vzdělávání, formy a obsahu nabízených programů a kurzů.

Ve srovnávací části práce bylo zjištěno, že možnosti vzdělávání seniorů v ČR a VB jsou podobné. V obou zemích jsou provozovány *Univerzity třetího věku* (*Universities of Third Age*) a nachází se zde i další instituce nabízející tyto služby. V obou zemích se ovšem v některých případech liší organizace a přístup ke vzdělávání (např. právě U3V/U3A).

Ve VB bylo při rešerši na dané téma nalezeno velké množství regionálních nebo i národních vzdělávacích programů, které se sice často nezaměřovaly pouze na skupinu seniorů, ale probíhaly ve spolupráci několika subjektů a často zohledňovaly potřeby konkrétních komunit. Právě komunitní spolupráce a účast více organizací a institucí na

programech v konkrétních lokalitách je aspekt britského přístupu, kterým by se ČR mohla inspirovat.

Při přípravě nového programu vzdělávání seniorů v ČR by také bylo vhodné zamyslet se nad formou výuky. Ve VB se často setkáváme v této oblasti s neformálním přístupem (domácí prostředí, učení se od sebe navzájem). Řada digitálně negramotných seniorů by mohla uvolněnou atmosféru a nenáročný přístup ocenit. V rámci přípravy nového programu by také bylo vhodné uvážit zakomponování mezigeneračního učení (například v rámci spolupráce s konkrétními lokálními základními, středními nebo vysokými školami).

Téma rozvoje informační a digitální gramotnosti seniorů je stále aktuální a významné, neboť digitální a informační gramotnost přispívá k zlepšení či udržení kvality života seniorů. V budoucnu by bylo žádoucí hlouběji prozkoumat možnosti a efektivitu vzdělávacích programů s tímto zaměřením v ČR. Podnětné by bylo také zmapovat, jak se k této problematice staví tuzemské městské, vysokoškolské a specializované knihovny.

Seznam literatury

AGE UK, 2019a. Changes to State Pension age. In: *AGE UK* [online]. 2019 [cit. 12.4. 2019]. Dostupné z: <https://www.ageuk.org.uk/information-advice/money-legal/pensions/state-pension/changes-to-state-pension-age/>

Age UK [online]. Age UK, © 2019b [cit. 21.4. 2019]. Dostupné z: <https://www.ageuk.org.uk/>

Age UK. *One Digital* [online]. Age UK, Jan 04 2019c [cit. 22.4. 2019]. Dostupné z: <https://www.ageuk.org.uk/our-impact/programmes/one-digital/>

American Library Association (ALA). *Digital Library, Libraries, and Public Policy* [online]. Praha, 2013 [cit. 1.1.2019]. Dostupné z: https://districtdispatch.org/wp-content/uploads/2013/01/2012_OITP_digilitreport_1_22_13.pdf

Asociace univerzit třetího věku (AU3V)[online].AU3V [cit. 4.5. 2019]. Dostupné z: <http://www.au3v.cz/index.php/o-nas>

ATTWELL, Paul. The First and Second Digital Divides. *Sociology of Education* [online]. JStore, 2011 74(3), 252 - 259. [cit. 8.7.2019]. DOI: 10.2307/2673277 Dostupné z: <https://www.jstor.org/stable/2673277>

BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika: Vybrané kapitoly*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2014. Praha. ISBN 978-80-7452-039-6.

BLAKE, William. Foundations of information literacy: Learning from paul zurkowski. *Exploring Technology & Resources for Information Professionals* [online]. 2010, 34(1), 48-50 [cit. 15.2.2019]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/293703989_Foundations_of_information_literacy_Learning_from_paul_zurkowski

BRDIČKA, Bořivoj. Jak definovat digitální gramotnost? In: *Metodický portál: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 2015. [cit. 15.2.2019]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/20549/JAK-DEFINOVAT-DIGITALNI-GRAMOTNOST.html/>

Cabinet Office. *Government Digital Inclusion Strategy* [online]. Central Government, 2014 [cit. 20.4.2019]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/government-digital-inclusion-strategy/government-digital-inclusion-strategy>

COGHER, Penny. Pensions & Retirement Plans. In: *Getting the Deal Through* [online]. 2019 [cit. 25.5. 2019]. Dostupné z: <https://gettingthedealthrough.com/area/57/jurisdiction/22/pensions-retirement-plans-united-kingdom/>

ČSÚ. Vysokou zaměstnanost udržuje rostoucí počet pracujících ve vyšším věku. In: *Český statistický úřad* [online]. Praha: ČSÚ, 2016a [cit. 20.4.2019]. <https://www.czso.cz/documents/10180/36740470/czam080516analyza.pdf/b89f9bb8-d899-45bc-a06c-d78b20736387?version=1.0>

ČSÚ. *Seniori v čase – za období 2000-2015* [online]. ČSÚ, 2016b [cit. 27.4.2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/seniori-v-cr-v-datech-2016>

Český statistický úřad (ČSÚ). *Proměny věkového složení obyvatelstva* [online]. Praha: ČSÚ, 2019a [cit. 12.4.2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/promeny-vekoveho-slozeni-obyvatelstva-cr-2001-2050>

ČSÚ. Zaměstnanost a nezaměstnanost dle výsledků VŠPS – 4. čtvrtletí 2018. In: *Český statistický úřad* [online]. 2019b [cit. 26.4.2019]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/zamestnanost-a-nezamestnanost-podle-vysledku-vsps-4-ctvrtleti-2018#>

DAVIES, Paul. How much state pension will I get?. *Which* [online]. 2019 [cit. 12.4. 2019]. Dostupné z: <https://www.which.co.uk/money/pensions-and-retirement/state-pension/your-state-pension-and-benefits/how-much-state-pension-will-i-get-ukgp6n9jkc> Department for Digital, Culture, Media & Sport. *UK Digital Strategy* [online]. Central Government, 1. March 2017 [cit. 20.4. 2019]. Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/uk-digital-strategy>

Department of Finance. *Making Lives Better – A Strategy for Digital Transformation of Public Services* [online]. Northern Ireland Government, 30. November 2017 [cit. 20.4. 2019]. Dostupné z: <https://www.finance-ni.gov.uk/publications/digital-transformation-strategy-2017-2021>

DEVITO, Joseph A.. *Základy mezilidské komunikace*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2018-0

Digital Directorate. *Realising Scotland's full potential in a digital world: a digital strategy for Scotland* [online]. Scottish Government, 22.3. 2017 [cit. 20.4. 2019]. ISBN 9781786528629. Dostupné z: <https://www.gov.scot/publications/realising-scotlands-full-potential-digital-world-digital-strategy-scotland/>

DIKONIE. O diakonii. *Diakonie* [online]. Diakonie, 2019 [cit. 8.5. 2019]. Dostupné z: <https://www.diakonie.cz/o-diakonii/>

Digital Unite [online]. Digital Unite, © 2018 [cit. 21.4. 2019]. Dostupné z: <https://www.digitalunite.com/>

DIJK, J. J. M. van. *The deeping divide: inequality in the information society* [online]. Thousand Oaks: SAGE Publications, 2005 [cit. 4.7.2019]. ISBN 1-4129-0403-X. Dostupné z: <http://site.ebrary.com/lib/cuni/Doc?id=10582404>

Economic Development Directorate. *Scotland's Digital Future: A Strategy for Scotland* [online]. Scottish Government, 3.March 2011 [cit.20.4.2019]. ISBN 97817804506. Dostupné z: <https://www.gov.scot/publications/scotlands-digital-future-strategy-scotland/pages/0/>

Elpida *Elpida výroční zpráva* [online]. 2017 [cit. 7.5. 2019]. Dostupné z: <https://www.elpida.cz/files/2018-07/180717214818.pdf>

Elpida[online]. Elpida [cit. 7.5.2019] Dostupné z: <https://www.elpida.cz/>

EXPATICA. Understanding the UK pension system for expats. *Expatica* .[online]. 2019 [cit. 25.5.2019]. Dostupné z: <https://www.expatica.com/uk/finance/retirement/understanding-the-uk-pension-system-for-expats-927440/>

FRELICH, Jiří. Průměrný věk matek se zvyšuje ve všech krajích. *Statistika&My* [online]. 2018, 8(9) [cit. 12.4: 2019] ISSN 1804-7149. Dostupné z: <http://www.statistikaamy.cz/2018/09/prumerny-vek-matek-se-zvysuje-ve-vsech-krajich/>

GALLANT, Kate. The One Digital Community of Practice continues to improve digital inclusion for socially disadvantaged groups. In: *One Digital UK* [online]. April 17, 2019 [cit. 22.4. 2019]. Dostupné z: <https://onedigitaluk.com/latest-news/2019/04/17/the-one-digital-community-of-practice-continues-to-improve-digital-inclusion-for-socially-disadvantaged-groups/>

Good Things Foundation [online]. Good Things Foundation, © 2019a [cit. 21.4. 2019]. Dostupné z: <https://www.goodthingsfoundation.org/>

Good Things Foundation. *Future Digital Inclusion: Delivering Basic Digital Skills for those in need* [online]. Good Things Foundation, 2019b [cit. 22.4. 2019]. Dostupné z: https://www.goodthingsfoundation.org/sites/default/files/research-publications/fdi_realist_evaluation.pdf

Good Things Foundation. NHS Digital Participation. *Good Things Foundation* [online]. Good Things Foundation, © 2019c [cit. 22.4. 2019]. Dostupné z: <https://www.goodthingsfoundation.org/projects/nhs-widening-digital-participation-phase2>

Good Things Foundation. *Health & Digital: An evaluation of the Widening Digital Participation programme* [online]. Good Things Foundation, 2016 [cit. 22.4. 2019]. Dostupné z: <https://www.goodthingsfoundation.org/research-publications/health-digital-evaluation-widening-digital-participation-programme>

HARPER, Emily. *Get IT Together*. Final Report [online]. BT, January 2015 [cit. 25.4. 2019]. Dostupné z: <http://www.citizenonline.org.uk/wp-content/uploads/GetItTogetherRev2a.pdf>

HEYWOOD, Frances a IZUHARA, Misu. *The Harassment and Abuse of Older People in the Private Rented Sector*. Bristol: The Policy Press, January 2003. ISBN 1 86134 458 9.

HUBÁLEK, Tomáš. *Projekt Seniori komunikují*. *DigiKoalice* [online]. DigiKoalice, 3.12.2018 [cit. 9.5.2019]. Dostupné z: <https://digikoalice.cz/inspirations/projekt-seniori-komunikuji/>

Informační společnost. In: *KTD: Česká terminologická databáze knihovnictví a informační vědy (TDKIV)* [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 2003. [cit. 4.6.2018]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000468&local_base=KTD.

Information and Literacy Group [online]. 2018 [cit. 15.2.2019]. Dostupné z: <https://infolit.org.uk/definitions-models/>

KARANIA, Vinal K. *Down Memory Lane*. A Project Level Evaluation [online]. Research Department Age UK, January 2014 [cit. 22.4.2019]. Dostupné z: https://www.ageuk.org.uk/Documents/EN-GB/For-professionals/Research/Down_Memory_Lane_Evaluation_Jan-2015.pdf?dtrk=true

KENNIE, David C. *Preventive Care for Elderly People*. New York: Cambridge University Press, 1993. ISBN 0-521-43044-5.

KEMÉNYOVÁ, Zuzana. Zájem o univerzity třetího věku roste, studuje už 50 tisíc seniorů. *Universitas* [online]. 12. března 2019 [cit. 5.5. 2019]. Dostupné z: <https://www.universitas.cz/tema/2702-zajem-o-univerzity-tretiho-veku-roste-studuje-uz-50-tisic-senioru>

LANDOVÁ, Hana. Informační gramotnost - náš problém(?). *Ikaros* [online]. 2002, 6(8) [cit. 15.2. 2019]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/10980>

LANGHAMROVÁ, Jitka. VŠE o ...stárnutí české populace. *Hospodářské noviny* [online]. 2016 [cit. 12.4. 2019]. ISSN 1213-7693. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-65390290-vse-o-starnuti-ceske-populace>

LAW, Nancy, WOO, David, TORRE, Jimmy de la a WONG, Gary. *A Global Framework of Reference on Digital Literacy Skills for Indicator 4.4.2* [online]. Montreal: UNESCO Institute Statistics, 2018. Dostupné z: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/ip51-global-framework-reference-digital-literacy-skills-2018-en.pdf>

LAWLOR, Eilías. *Digital Inclusion*. The Social Return of Investment Analysis of BT Get IT Together 2011/12 [online]. Just Economics, June 2014 [cit. 25.4. 2019]. Dostupné z: <https://www.justeconomics.co.uk/digital-inclusion/get-it-together>

LGNI (Linking Generations NI). *Digital Age Project* [online]. LGNI, February 2018 [cit. 26.4. 2019]. Dostupné z: <https://linkinggenerationsni.com/wp-content/uploads/2018/10/evaluation-report-final.pdf>

Lifetool. Kdo jsme. *Lifetool.Diakonie* [online]. Lifetool [cit. 8.5. 2019]. Dostupné z: <https://lifetool.diakonie.cz/kdo-jsme/>

Linked IN. *Go ON UK* [online]. Linked IN, © 2018 [cit. 21.4.2019]. Dostupné z: <https://www.linkedin.com/company/goonuk>

MARTIN, Jacqueline a STOREY, Tony. *Unlocking Criminal Minds*. Vyd. 4. Oxon: Routledge, 2013. ISBN 978-1-4441-7109-9.

MUSLIN, Hyman L. *The Psychotherapy Of The Elderly Self*. New York: Brunner/Mazel Publisher, 1992. ISBN: 0-87630-657-1.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). *Strategie celoživotního učení* [online]. MŠMT, 2007 [cit. 9.1.2018]. ISBN 978-80-254-2218-2. Dostupné z: [file:///C:/Users/Zuzana/Downloads/strategie_2007_CZ_web_jednostrany%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/Zuzana/Downloads/strategie_2007_CZ_web_jednostrany%20(2).pdf)

Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV). *Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015 – 2020* [online]. MPSV, 2015. [cit. 15.2.2019]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/21499/Strategie_DG.pdf

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). *Strategie celoživotního učení ČR* [online]. Praha: MŠMT, 2007 [cit. 30.4. 2019]. ISBN 978-80-254-2218-2. Dostupné z: http://www.nuv.cz/uploads/nuv/strategieke/Strategie_2007_CZ_web.pdf

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). *Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020* [online]. MŠMT, 31. Října 2014 [cit. 2.5. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/uploads/DigiStrategie.pdf>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). *Strategie vzdělávací politiky ČR* [online]. MŠMT [cit. 30.4. 2019]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/strategie-vzdelavaci-politiky-2020>

Ministerstvo průmyslu a obchodu (MPO). *Digitální Česko* [online]. MPO [cit. 1.5. 2019]. Dostupné z: <https://www.mpo.cz/dokument127530.html>

Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV). *Strategie digitální gramotnosti ČR na období 2015 – 2020* [online]. MPSV, Červen 2015 [cit. 2.5. 2019]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/21499/Strategie_DG.pdf

Ministerstvo zdravotnictví České republiky (MZČR). Zdravotní péče hrazena z veřejného zdravotního pojištění. MZČR, 2014 [cit. 16.4.2019]. Dostupné z: https://www.mzcr.cz/Cizinci/obsah/zdravotni-pece-hrazena-z-verejneho-zdravotniho-pojisteni_2628_22.html

NĚMEČKOVÁ, Michaela. Žijeme o dva roky méně než průměrný Evropan. *Statistika&My* [online]. 2018, 8(2) [cit. 12.4. 2019]. ISSN 1804-7149. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2018/02/zijeme-o-dva-roky-mene-nez-prumerny-evropan/>

NI Direct. Training and resources .*Go ON NI* [online]. NI Direct [cit. 21.4. 2019]. Dostupné z: <https://www.nidirect.gov.uk/campaigns/go-on-ni>

OČKO, Petr. Výzkum MI ČR a STEM/MARK. *Ikaros* [online]. 2005, 9(10) [cit. 2019-04-02]. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/12496>

Office for National Statistics (ONS). *Overview of the UK population: November 2018* [online]. ONS, 2018a [cit. 13.4.2019]. Dostupné z: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationestimates/articles/overviewoftheukpopulation/november2018>

Office for National Statistics (ONS). *Living longer: how our population is changing and why it matters* [online]. ONS, 2018b [cit. 12.4. 2019] Dostupné z: <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/ageing/articles/livi>

[nglongerhowourpopulationischangingandwhyitmatters/2018-08-13#what-has-caused-population-ageing](https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationprojections/bulletins/nationalpopulationprojections/2016basedstatisticalbulletin#a-growing-number-of-older-people)

Office for National Statistics (ONS). *National Population Projections: 2016-based statistical bulletin* [online]. ONS, 2018c. [cit. 13.4.2019] <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/populationprojections/bulletins/nationalpopulationprojections/2016basedstatisticalbulletin#a-growing-number-of-older-people>

Office for National Statistics (ONS). Five facts about older people at work. In: *Office for National Statistics* [online]. ONS, 2016 [cit. 23.4.2019]. Dostupné z: <https://www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/employmentandemployeetypes/articles/fivefactsaboutolderpeopleatwork/2016-10-01>

OECD. *Pensions at Glance* [online]. OECD, 2017 [cit. 15.4.2019]. Dostupné z: https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/pensions-at-a-glance-2017_pension_glance-2017-en#page29

Online Centres Network [online]. Good Things Foundation, © 2019 [cit. 21.4. 2019]. Dostupné z: <https://www.onlinecentresnetwork.org/>

PALÁN, Zdeněk. Celoživotní vzdělávání. In: *Andromedia.cz: Databanka dalšího vzdělávání* [online]. 2002a. [cit. 2019-02-15]. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/celoživotni-uceni-vzdelavani>

PALÁN, Zdeněk. Funkční gramotnost. In: *Andromedia.cz: Databanka dalšího vzdělávání* [online]. 2002b. [cit. 15.2.2019]. Dostupné z: <http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/funkcni-gramotnost>

POJEZNÁ, Tereza. Informační společnost. In: *Medium* [online]. 2017. [cit. 7.7.2018]. Dostupné z: <https://medium.com/edtech-kisk/informa%C4%8Dn%C3%AD-spole%C4%8Dnost-431b81861a42>

PRAŽSKÝ, Bohumil. Varianty ústavní a neústavní péče o seniory v ČR. In: *Zdravotnictví a medicína* [online]. 2013 [cit. 16.4.2019]. Dostupné z: <https://zdravi.euro.cz/clanek/sestra/varianty-ustavni-a-neustavni-pece-o-seniory-v-cr-470128>

RAHMAN, Grace. How is the NHS funded? In: *FullFact* [online]. 2018 [cit. 20.4:2019]. Dostupné z: <https://fullfact.org/health/how-nhs-funded/>

SWINDELL, Richard a THOMPSON, Jean. An International Perspective of the University of the Third Age. *Educational Gerontology* [online]. Taylor and Francis, Jul/Aug 1995, 21(5) [cit. 23.4. 2019]. Dostupné prostřednictvím EBSCO host. DOI: 10.1080/0360127950210505

ŠIMKOVÁ, Michaela. Stárnoucí populace vs. efektivita penzijních systémů. In: *E-dotace* [online]. 2016 [cit. 16.4.2019]. Dostupné z: <http://www.edotace.cz/clanky/starnouci-populace-vs-efektivita-penzijnich-systemu>

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: Geragogika a gerontodidaktika*. Pardubice: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5446-8.

TOMCZYK, Łukasz. *Vzdělávání seniorů v oblasti nových médií*. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR Praha, 2015. ISBN 978-80-904531-9-7.

THOMAN, Elizabeth a JOLLS, Tessa. *Literacy For the 21 Century: An Overview & Orientation Guide to Media Literacy Education* [online]. Center for Media Literacy, 2003. [cit. 1.1. 2019]. Dostupné z: <https://www.medialit.org/media-literacy-definition-and-more>

TUNSTALL, Lee. The UK Health Care System. In: *Evidencenetwork* [online]. [cit. 20.4.2019]. Dostupné z: <https://evidencenetwork.ca/the-uk-health-care-system/>

TOTEM *Statnovy Spolku* [online]. Totem, 2015 [cit. 8.5. 2019]. Dostupné z: <http://www.totemplzen.cz/o-nas/ke-stazeni.htm>

TOTEM. O nás. *TOTEM Plzeň* [online]. TOTEM [cit. 9.5. 2019]. Dostupné z: <http://www.totemplzen.cz/o-nas/369-1019-podporuji-nas.htm>

TOTEM. Totem pro seniory/kluby. *TOTEM Plzeň* [online]. TOTEM [cit. 9.5. 2019]. Dostupné z: <http://www.totemplzen.cz/totem-pro-seniory/kluby/>

U3A [online]. © 2000-2015 [cit. 23.4. 2019]. Dostupné z: <https://www.u3a.org.uk/>

U3AC (University of Third Age in Cambridge) [online]. © 2019-2019 [cit. 25.4. 2019]. Dostupné z: <https://u3ac.org.uk/>

VAVŘÍN, Petr. České univerzity třetího věku po 20 letech. *Revue 50+*. Praha: Altera Media, 2019, 2, s. 36-37. ISSN 1802-6249

Wales Co-operative Centre [online]. Wales Co-operative Centre, © 2018 [cit. 21.4. 2019]. Dostupné z: <https://wales.coop/>

Welsh Government. *The Evaluation of Communities 2.0*. Final Evaluation Report –Revised [online]. Welsh Government, 28 July 2015 [cit. 25.4. 2019]. ISBN 978-1-4734-3056-3. Dostupné z <https://gov.wales/sites/default/files/statistics-and-research/2018-12/150728-evaluation-communities-20-final-revised-en.pdf>

Welsh Government. *Delivering Digital Inclusion: A Strategic Framework* [online]. Welsh Government, March 2016a [cit. 20.4. 2019]. ISBN 978 1 4734 6060 7. Dostupné z: <https://gweddill.gov.wales/topics/science-and-technology/digital/digital-inclusion/?lang=en>

Welsh Government. *Evaluation of Digital Communities Wales- Main Report* [online]. Welsh Government, 14.12. 2016b [cit. 26.4. 2019]. ISBN 978- 1- 4734-8000-1. Dostupné z: <https://gov.wales/evaluation-digital-communities-wales-0>

World Bank Group [online]. The World Bank [cit. 12.4. 2019]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/sp.dyn.cbrt.in>

Zákonem č. 155/1995 Sb., Zákon o důchodovém pojištění

Zákon č. 427/2011 Sb., Zákon o doplňkovém penzijním spoření.

ZLATUŠKA, J. Informační společnost. *Zpravodaj ÚVT MU* [online]. 1998, **8**(4) [cit. 4.6.2018]. ISSN 1212-0901. Dostupné z: <http://webserver.ics.muni.cz/bulletin/articles/122.html>